

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**DEJAVNIKI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA V
DRŽAVAH EU Z NAJNIŽJIM BRUTO DOMAČIM
PROIZVODOM NA PREBIVALCA**

Ljubljana, marec 2004

HELENA ŠIFRER

IZJAVA

Študentka Helena Šifrer izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom dr. Tanje Mihalič in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 11.03. 2004

Podpis:

KAZALO

UVOD	1
1. TURISTIČNO POVPRASEVANJE	2
1.1. Značilnosti turističnega povpraševanja	2
1.2. Dejavniki turističnega povpraševanja	3
1.2.1. Vpliv dohodka na turistično povpraševanje	4
1.2.2. Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja	5
1.3. Klasifikacija dobrin glede na dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja.....	7
1.4. Dosedanje raziskave turističnega povpraševanja	8
2. PREDSTAVITEV MODELA	10
2.1. Izbira spremenljivk za regresijsko analizo	11
2.2. Izbira držav in zbiranje podatkov	13
2.3. Izbira in oblika funkcije	14
2.4. Ustreznost regresijskega modela	16
2.5. Omejitve	17
3. ANALIZA STOPENJ RASTI BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA IN TURISTIČNIH DEVIZNIH ODLIVOV V OBDOBJU 1980 – 2001	18
3.1. Italija	20
3.2. Grčija.....	22
3.3. Portugalska	23
3.4. Španija.....	25
3.5. Belgija	27
4. ANALIZA ODVISNOSTI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA OD IZBRANIH DEJAVNIKOV	29
4.1. Italija	29
4.2. Grčija.....	31
4.3. Portugalska	33
4.4. Španija.....	34
4.5. Belgija	35
5. SPREMINJANJE KOEFICIENTA DOHODKOVNE ELASTIČNOSTI V OBDOBJU 1980 – 2001	36
SKLEP	38
LITERATURA	40
VIRI	42
PRILOGE	

UVOD

Santgallenska definicija turizma pravi: »Turizem je celota odnosov in pojavov, ki nastanejo zaradi potovanja in bivanja oseb, za katere kraj zadrževanja ni niti glavno niti stalno bivališče niti kraj zaposlitve.« (Planina, Mihalič, 2002, str. 29). Svetovna turistična organizacija pa opredeljuje turizem kot »aktivnosti, ki so povezane s potovanjem in z bivanjem oseb izven običajnega življenjskega okolja za ne več kot eno leto zaradi zabave, poslov in drugih motivov« (Planina, Mihalič, 2002, str. 30).

Turizem obstaja, odkar živi človeštvo, le da je bil v začetku omejen na premožne posameznike z veliko prostega časa, ki so povpraševali po dragih oblikah turističnih dobrin in storitev. Turizem je imel v tem času značilnosti luksuzne dobrine z visoko dohodkovno in nizko cenovno elastičnostjo.

Z urbanizacijo in industrializacijo ter s pravico zaposlenih do prostega časa pa turizem postane dostopen širokim delavskim množicam oziroma se demokratizira ter dobi značilnosti komfortne dobrine z visoko cenovno kot tudi dohodkovno elastičnostjo.

Nadaljnji razvoj pa bo prispeval k temu, da bo turizem po Badouinovi klasifikaciji postal dobrina široke potrošnje in da bo po turističnih dobrinah in storitvah povpraševala velika večina prebivalcev.

Namen diplomskega dela je s pomočjo kvantitativne empirične analize ugotoviti, ali dohodek še vedno najbolj vpliva na turistično povpraševanje v državah Evropske unije z najnižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca ter ugotoviti, kateri dejavniki poleg dohodka še vplivajo na turistično povpraševanje v omenjenih državah. Zato je cilj diplomskega dela spoznati dejavnike turističnega povpraševanja in njihov vpliv na turistično povpraševanje. Prav tako pa želimo s pomočjo empirične analize izračunati koeficiente dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja za posamezne države in tako uvrstiti turizem v eno izmed kategorij dobrin Badouinove klasifikacije ter potrditi trditev, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z ekonomskim razvojem pada.

Diplomsko delo je sestavljeno iz teoretičnega in praktičnega sklopa, v katerem bomo s pomočjo empirične analize poskušali potrditi obstoječo teorijo. V začetnem poglavju se bomo osredotočili na turistično povpraševanje, na sam pojem turističnega povpraševanja, njegove značilnosti, dejavnike, ki nanj vplivajo, na dohodkovno elastičnost ter Badouinovo klasifikacijo dobrin. Na kratko bomo pregledali tudi dosedanje raziskave na področju turističnega povpraševanja. V nadaljevanju bomo predstavili model, s pomočjo katerega bomo proučili vpliv dejavnikov na turistično povpraševanje. V tretjem poglavju bomo preko predstavitve podatkov proučevali dinamiko turistične potrošnje ter razvoj gospodarske aktivnosti za izbrane države v obdobju od leta 1980 do leta 2001. Sledila bosta še regresijska

analiza z razlago koeficientov ter pregled koeficientov dohodkovne elastičnosti znotraj obdobja proučevanja. V zadnjem poglavju pa bomo poskušali potrditi osnovno zakonitost razvoja turističnega povpraševanja, ki pravi, da z ekonomskim razvojem dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja pada in se umiri pod 1.

1. TURISTIČNO POVPRASEVANJE

Dominantna vloga v turizmu pripada povpraševanju. Akter turističnega povpraševanja je turist. Poznanih je več definicij turističnega povpraševanja, eno prvih sta podala Hunziker in Krapf leta 1942. Ta definicija pravi, da je »turistično povpraševanje tista količina turističnih dobrin in storitev, ki jih je turist pripravljen porabiti pri določeni domači ravni cen in pri danem stanju deviznih tečajev« (Bunc, 1974, str. 19).

Prej omenjena definicija turističnega povpraševanje ne vsebuje realnega turističnega povpraševanja, ampak potencialno, saj gre za tiste dobrine, ki jih turist želi in jih je pripravljen kupiti in ne za tiste, ki jih dejansko kupi. Prav tako je pomembna tudi opredelitev pojma turistični proizvod. Le-ta namreč poleg namensko proizvedenih elementov vsebuje tudi tiste elemente, ki niso bili namensko proizvedeni ali pa so bili proizvedeni v preteklosti, kot npr. naravne dobrine in kulturnozgodovinski spomeniki. Definicija omenja tudi devizne tečaje, saj predstavljajo enega pomembnejših dejavnikov turističnega povpraševanja. Sprememba deviznega tečaja ima psihološki učinek na nakupno obnašanje turistov (Planina, Mihalič, 2002, str. 77-78).

1.1. ZNAČILNOSTI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

Turistično povpraševanje lahko opredelimo z naslednjimi petimi lastnostmi oziroma značilnostmi. Prva je velika odvisnost turističnega povpraševanja od cene. Turistično povpraševanje močno reagira na spremembo cene in je nestalno, saj so spremembe močne in hitre. Iz tega izhaja, da je turistično povpraševanje visoko elastično glede na ceno oziroma da je koeficient cenovne elastičnosti turističnega povpraševanja večji od 1. Z ekonomskim razvojem se vrednost koeficienta cenovne elastičnosti zmanjšuje, kar pomeni, da postaja turistično povpraševanje z gospodarskim razvojem vse manj odvisno od cene (Planina, Mihalič, 2002, str. 96-104).

Na turistično povpraševanje ima velik vpliv tudi dohodek. Tu gre predvsem za tisto količino dohodka, ki ostane na voljo po zadovoljitvi bolj nujnih potreb. Hunziker in Krapf, ki sta se prva ukvarjala z vplivom dohodka na turistično povpraševanje, sta ugotovila ne samo močno

povezanost dohodka in turističnega povpraševanja, ampak tudi progresivno rast turističnega povpraševanja ob povečanem dohodku (Bunc, 1974, str. 43).

V turizmu ima pomembno vlogo prosti čas, ki vpliva na velikost povpraševanja, saj se brez njega turistično povpraševanje ne oblikuje. Prosti čas in turistično povpraševanje sta v pozitivni medsebojni povezavi, kar pomeni, da več kot je prostega časa, večje je turistično povpraševanje.

Naslednja značilnost je velika možnost nadomestitve in odložitve v času, saj turistična rekreacija ni nujna potreba. Lahko jo namreč nadomestimo z nujnejšimi dobrinami, z drugimi vrstami rekreacije in s trajnimi dobrinami iste stopnje nujnosti. Turistično rekreacijo lahko tudi odložimo v času, časovni odlog pa je pri različnih vrstah turizma različen (Planina, Mihalič, 2002, str. 110-113).

Zadnja značilnost pa je odvisnost turističnega povpraševanja od iracionalnih dejavnikov, kot so moda, navade, tradicija, želja po uveljavitvi ter drugi dejavniki.

1.2. DEJAVNIKI TURISTIČNEGA POVPRÁŠEVANJA

Na turistično povpraševanje vpliva cela vrsta dejavnikov, ki so med seboj zelo povezani in se tudi močno razlikujejo. V literaturi največkrat zasledimo naslednje: višino bruto domačega proizvoda, klimatske razmere, naravne znamenitosti, kakovost in ceno turističnih storitev, stopnjo industrializacije in urbanizacije, dolžino dopustov in šolskih počitnic, sociološke, psihološke dejavnike, modo, navade itd.

Različni avtorji postavljajo v ospredje različne dejavnike, ki jih med seboj združujejo v modele turističnega povpraševanja in tako stvarnost abstraktno preslikajo, poudarek pa dajejo le tistim značilnostim, ki so za določeno vprašanje bistvene, ostale pa zanemarijo (Planina, Mihalič, 2002, str. 86).

Modele turističnega povpraševanja lahko razdelimo na teoretične in empirične. Medtem ko teoretični modeli teoretično zaokroženo pojasnjujejo razvoj turističnega povpraševanja, empirični dodajajo teoretično opredeljenim dejavnikom nove dejavnike, ki jih tudi kvantificirajo (Planina, Mihalič, 2002, str. 86).

Krippendorff pravi, da je poglavitni dejavnik razvoja turizma znanstveno tehnični napredek, od katerega so odvisni glavni dejavniki turističnega povpraševanja: povečanje življenjskega standarda, urbanizacija, motorizacija in podaljšanje prostega časa. Turizem je rešitev pred vsakdanjimi stresi in družbenimi pritiski, ki so posledica omenjenih dejavnikov (Planina, Mihalič, 2002, str. 87-88).

Cicvarič (Planina, Mihalič, 2002, str. 89) deli dejavnike turističnega povpraševanja na dve skupini:

- na subjektivne (iracionalne): moda, posnemanje, navade, prestiž, snobizem, vera, ljubezen in
- na objektivne (racionalne): prebivalstvo, industrija, urbanizacija, dohodek in prosti čas.

Planina (Planina, Mihalič, 2002, str. 90-92) prav tako kot Cicvarič upošteva tudi iracionalne dejavnike. V svoj model turističnega povpraševanja je vključil šest dejavnikov, in sicer:

- potrebo po potovanju in turistični rekreaciji,
- količino in kakovost naravnih in kulturnih privlačnosti,
- količino denarnih sredstev, ki so na voljo za turistično potrošnjo,
- prosti čas,
- iracionalne dejavnike ter
- cene turističnih dobrin in storitev.

Stephen F. Witt in Cristine A. Witt ločita enajst dejavnikov turističnega povpraševanja in vsakega od njih je možno kvantificirati. Omenjen model bomo v diplomskem delu uporabili kot podlago za izdelavo lastnega modela (model Witt & Witt bomo prikazali v točki 2 na strani 10), pri čemer se bomo osredotočili na manjše število dejavnikov. Omenjen model lahko uvrstimo med empirične modele, za razliko od prej omenjenih modelov, ki sodijo v skupino teoretičnih modelov.

1.2.1. Vpliv dohodka na turistično povpraševanje

Temeljni pogoj za realizacijo turističnega povpraševanja so finančna sredstva, ki izvirajo pretežno iz osebnega dohodka. Dohodkovno količino povpraševanja v turizmu lahko predstavljajo tudi sredstva, ki niso vezana na osebni, temveč na narodni dohodek. Za turistično povpraševanje je bistven dohodek, ki po zadovoljitvi nujnih potreb ostane za prosto razpolaganje. Ta dohodek se lahko porabi za zviševanje življenjskega standarda, bodisi da se privarčuje ali porabi za zadovoljevanje relativno nujnih ali celo luksuznih potreb (Bunc, 1974, str. 41-42).

Planina obravnava turistično potrošnjo kot osebno in ne kot investicijsko potrošnjo. Sredstva zato izvirajo iz narodnega dohodka kot novo ustvarjene vrednosti. Kot vir sredstev navaja sredstva podjetij, vlad, drugih institucij ter lastne vire. Večina turistične potrošnje se financira iz lastnih virov, kamor uvrščamo osebne prejemke in premoženje.

Osebni prejemki se porabijo za zadovoljitev nujnih potreb ter za potrošnjo dobrin, ki izboljšujejo življenjski standard. Sredstva nujne potrošnje so lahko vir financiranja turistične potrošnje v znesku, za katerega se zmanjša potrošnja v kraju stalnega bivališča zato, ker oseba

odpotuje. Sredstva, ki ostanejo po zadovoljitvi nujnih potreb, lahko potrošniki porabijo za tekočo potrošnjo ali pa jih prihranijo. Iz sredstev za tekočo potrošnjo se financirajo kratkotrajne oblike turizma (izletni turizem, turizem ob koncu tedna). S prihranki pa se financirajo tiste oblike turizma, ki zahtevajo več denarnih sredstev in več prostega časa.

Sredstva podjetij, vlad in drugih organizacij pa predstavljajo vir financiranja poslovnih potovanj ter najnujnejših oblik turizma (zdravstvenega turizma). Vir financiranja so lahko tudi bančni krediti in krediti organizatorjev potovanj (Planina, Mihalič, 2002, str. 114-119).

Hunziker in Krapf sta se prva ukvarjala z vplivom dohodka na turistično povpraševanje ter potrdila Englovo zakonitost, da se z večanjem dohodka večja turistično povpraševanje ne samo sorazmerno, temveč progresivno (Planina, Mihalič, 2002, str. 119-120).

Različne višine dohodkov imajo različen pomen za razvoj turizma. Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja je nižja pri relativno nizkih in relativno visokih dohodkih kot pri srednje visokih dohodkih, kar pomeni, da se v prvem primeru pri povečanju dohodka povpraševanje le malo poveča, kar pomeni, da je za razvoj turizma najpomembnejše prebivalstvo s srednje visokimi dohodki (Kaspar, 1991, str. 45).

1.2.2. Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja

Elastičnost povpraševanja lahko definiramo kot mero občutljivosti spremembe ene spremenljivke na drugo. Izrazimo jo s koeficientom elastičnosti, ki kaže odstotno spremembo ene spremenljivke zaradi odstotne spremembe druge spremenljivke (Prašnikar, 1996, str. 70). Poznamo cenovno, križno ter dohodkovno elastičnost povpraševanja. Cenovna elastičnost kaže odstotno spremembo povpraševanja zaradi odstotne spremembe cene dobrine. Križna elastičnost povpraševanja je relativna sprememba povpraševane količine ene dobrine, do katere pride zaradi relativne spremembe cene neke druge dobrine. Če je koeficient pozitiven, sta dobrini med seboj zamenljivi, če pa je negativen, sta si komplementarni. Dohodkovna elastičnost povpraševanja pa kaže odstotno spremembo povpraševane količine zaradi odstotne spremembe dohodka.

Dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja lahko definiramo kot relativno spremembo turističnega povpraševanja zaradi relativne spremembe dohodka. Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja torej kaže, za koliko odstotkov se spremeni turistično povpraševanje glede na enoodstotno spremembo dohodka, namenjenega izključno potrošnji turističnih dobrin (Bunc, 1974, str. 47-48).

Dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja izračunamo po naslednji formuli (Bunc, 1974, str. 47):

$$E_d = \frac{\frac{dT D}{D}}{\frac{D}{T D}} = \frac{D}{T D} \times \frac{dT D}{d D}$$

Pri čemer je:

Ed ..... koeficient dohodkovne elastičnosti
 dTD ..... sprememba količine turističnega povpraševanja
 dD ..... sprememba dohodka
 TD ..... količina turističnega povpraševanja
 D ..... dohodek

Koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja je ponavadi pozitiven, saj se količina povpraševanja in količina dohodka gibljeta v isto smer. Če je koeficient pozitiven in večji od 1, to pomeni, da se ob odstotnem povečanju dohodka poveča turistično povpraševanje za več kot 1 odstotek. V tem primeru govorimo o elastičnem povpraševanju. Če je koeficient pozitiven in manjši od 1, pa se ob odstotnem povečanju dohodka turistično povpraševanje poveča za manj kot 1 odstotek. Sprememba povpraševanja je šibkejša od spremembe dohodka. Govorimo o neelastičnem povpraševanju. O popolnoma neelastičnem povpraševanju govorimo, ko je koeficient enak nič in to pomeni, da se povpraševanje ne odzove na spremembo dohodka. Obratno velja, ko je koeficient dohodkovne elastičnosti neskončen, saj takrat že najmanjša sprememba dohodka povzroči močno spremembo povpraševanja. Govorimo o popolnoma elastičnem povpraševanju.

Menges je leta 1957 prvi izračunal koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja, Engel pa je že konec 19. stoletja v svoji študiji o dohodkih in izdatkih z naslovom »Pogoji proizvodnje in potrošnje v kraljevini Saški« predstavil štiri temeljne zakonitosti glede odvisnosti povpraševanja od dohodka. Od teh štirih sta danes pomembna dva zakona, in sicer:

1. Delež izdatkov za prehrano se spreminja v obratni smeri od količine dohodka – prvi Engelov zakon;
2. s povečanjem dohodka se povečuje delež izdatkov za higieno, kulturo, zabavo, potovanje, šport ... - četrti Engelov zakon.

Iz četrtega Engelovega zakona torej izhaja trditev, da se izdatki za turizem večajo hitreje, kot se večja dohodek (Planina, Mihalič, 2002, str. 128).

Trditev, da je turistično povpraševanje močno elastično glede na dohodek, v zadnjem času izgublja na pomenu, saj se pojavlja težnja po zmanjševanju koeficientov dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja. Razlogi za to so predvsem v večanju realnega bruto domačega proizvoda in razpoložljivega dohodka na prebivalca ter v povečevanju nujnosti zadovoljitve turističnih potreb.

1.3. KLASIFIKACIJA DOBRIN GLEDE NA DOHODKOVNO ELASTIČNOST TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

Kot smo že prej omenili, dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z razvojem pada. Dohodek postaja vse manj pomemben, na pomenu pa pridobiva zadovoljevanje potreb. Badouinova klasifikacija nam kaže razvrstitev dobrin glede na stopnjo nujnosti potreb, ki jih neka dobrina zadovolji oziroma najboljše prikazuje razvojne spremembe v turizmu.

Badouin je glede na vrednosti koeficientov cenovne in dohodkovne elastičnosti dobrine razvrstil v štiri skupine (Planina, Mihalič, 2002, str. 130-131):

- manjvredne dobrine, za katere je značilen negativen koeficient dohodkovne elastičnosti, koeficient cenovne elastičnosti je lahko pozitiven, vendar nizek. Ob povečanju dohodka se potrošnja teh dobrin zmanjša in se nadomesti s kakovostnejšimi dobrinami,
- dobrine široke potrošnje, pri katerih je koeficient dohodkovne elastičnosti pozitiven in zelo nizek (med 0,2 in 0,5), koeficient cenovne elastičnosti pa negativen in tudi zelo nizek. To pomeni, da se potrošnja teh dobrin razmeroma malo poveča ob povečanju dohodka ali zmanjšanju cen,
- komfortne dobrine imajo koeficiente dohodkovne in cenovne elastičnosti večje od 1. Če se spremenita dohodek in cena, se povpraševanje spremeni nadproporcionalno,
- luksuzne dobrine, pri katerih je koeficient dohodkovne elastičnosti visoko nad 1, koeficient cenovne elastičnosti pa je manjši od 1. Povpraševanje se močno poveča ob povečanju dohodka, sprememba cene pa nima velikega vpliva na spremembo povpraševanja.

Glede na dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja lahko ločimo tri stopnje razvoja turizma, in sicer (Planina, Mihalič, 2002, str. 132-133):

- aristokratski turizem: značilen je za prvo polovico 19. stoletja, danes pa je prisoten v najrevnejših državah. Turizem je luksuzna dobrina s koeficientom dohodkovne elastičnosti visoko nad 1. Kot turisti se pojavljajo le bogati posamezniki, saj ljudje z nizkimi dohodki komaj zadovoljijo najnujnejše potrebe. Narodni in osebni dohodek na prebivalca sta nizka, dohodek je neenakomerno porazdeljen;
- moderni turizem: dohodek na prebivalca je višji, enakomernejše porazdeljen, vendar je del dohodka, ki ostane po zadovoljitvi nujnih potreb, majhen. Turistično povpraševanje je cenovno in dohodkovno elastično. Turizem dobi značaj komfortne dobrine. Danes turizem v razvitejših državah sodi v to fazo;
- visokorazviti turizem oziroma turizem prihodnosti: dohodek na prebivalca je visok. Večina prebivalcev povprašuje po turističnih dobrinah. Koeficient dohodkovne elastičnosti je okoli 1 ali pa pod in turizem že dobiva značilnosti dobrine široke potrošnje. Omenjena razvojna faza turizma je značilna za visoko razvite postindustrijske države.

1.4. DOSEDANJE RAZISKAVE TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA

Turizem je sodoben družbeni pojav, posledica razvoja družbene kulture in civilizacije. Turizem v razvitih državah ni več komfortna dobrina, ampak prehaja v dobrino široke potrošnje ter ima tako vse večji pomen na narodnogospodarski kot tudi na mednarodni ravni. Zaradi velikega pomena za osebni razvoj ljudi ter gospodarski razvoj je poznavanje dejavnikov turističnega povpraševanja še toliko bolj pomembno.

Na temo turističnega povpraševanja je bilo narejenih že veliko raziskav, vendar se raziskava od raziskave razlikuje ne le po njenem namenu, ampak tudi po cilju, številu vključenih dejavnikov, vrsti dejavnikov, časovnem obdobju raziskovanja ter tudi po uporabljenih metodah. Skupno vsem raziskavam je mogoče le to, da naj bi s pomočjo ugotovitev raziskav dobili boljšo sliko o turizmu. Raziskave na področju turizma pa niso usmerjene samo na turistično povpraševanje, ampak tudi na turistično potrošnjo ter turistično ponudbo.

Prve znanstvene obravnave turizma, ki so obravnavale probleme turizma na opisni način, so bile narejene v zadnjih dvajsetih letih 19. stoletja. Po letu 1940 pa se je začelo obdobje zaokroženega in funkcionalnega obravnavanja turizma. Prva sta dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja ter ključne značilnosti sodobnega turizma obravnavala Hunziker in Krapf v svojem delu "Grundriss der allgemeinen Fremdenverkehrslehre" leta 1942 (Planina, Mihalič, 2002, str. 69).

Za petdeseta in šestdeseta leta je značilno proučevanje turizma s pomočjo kvantitativnih in računalniško podprtih metod. Menges pa je leta 1957 prvi izračunal koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja za ZR Nemčijo ter Švico, izračunani koeficienti pa so bili visoki. Leta 1961 je Clement podal prvi izračun turističnega multiplikatorja za območje Pacifika in Daljnega vzhoda. V sedemdesetih in osemdesetih letih se pojavljajo številni avtorji, ki v ospredje postavljajo neekonomsko vlogo turizma (Planina, Mihalič, 2002, str. 69).

Cicvarič je v svoji knjigi Ekonomika turizma, v kateri obravnava predvsem turizem v Jugoslaviji, predstavil tudi koeficiente dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja v obdobju od leta 1960 do leta 1985 za naslednje države: ZR Nemčijo, Avstrijo, Nizozemsko, Veliko Britanijo, Francijo, ZDA ter Švico. Dohodek je izrazil z družbenim proizvodom na prebivalca, turistično potrošnjo pa z izdatki turistov v tujini. Za omenjene države je podal tudi regresijske enačbe, standardne napake parametra b ter koeficiente korelacije, ki so za vse države razmeroma visoki, kar odraža veliko povezanost med turistično potrošnjo in dohodkom. Turistični izdatki so rasli hitreje kot družbeni proizvod na prebivalca, posledica tega pa so pozitivni koeficienti elastičnosti. Za začetek proučevanega obdobja so za vse države značilni visoki koeficienti elastičnosti, ki iz leta v leto padajo. S temi izračuni je Cicvarič potrdil trditev, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z razvojem pada (Cicvarič, 1990, str. 215-216).

Z računanjem dohodkovne elastičnosti ter vplivom drugih dejavnikov na turistično povpraševanje sta se prav tako ukvarjala Stephen F. Witt in Christine A. Witt, ki sta poleg dohodka v analizo vključila še deset drugih dejavnikov, vse obravnavane dejavnike pa je možno kvantificirati. Turistično povpraševanje sta izrazila v številu nočitev na prebivalca, dohodek pa z bruto domačim proizvodom na prebivalca (Planina, Mihalič, 2002, str. 94).

S proučevanjem turističnega povpraševanja in njegovih dejavnikov so se v svojih diplomskih delih ukvarjali tudi študenti Ekonomske fakultete v Ljubljani. Zbrali smo ta diplomatska dela ter jih razvrstili v seznam, opredelili obdobje raziskav ter odvisne in neodvisne spremenljivke.

Tabela 1: Seznam regresijskih modelov turistične potrošnje v diplomskih delih študentov Ekonomske fakultete v Ljubljani

	Avtor (leto raziskave)	Obdobje	Spremenljivke										
			Odvisne		Neodvisne								
			1	2	3	4	5	6	7	8			
1.	Bizjak Barbara (1985)	1966 - 1981	•		•								
2.	Čebulj Miha (1981)	1969 - 1978	•		•			•					
3.	Črnigoj Marija (1985)	1968 - 1982	•		•								
4.	Dolenc Maruša (2002)	1975 - 1998	•		•		•						
5.	Debeljak Zoran (1990)	1967 - 1987		•	•								
6.	Feguš Barbara (1984)	1965 - 1982	•		•								
7.	Hajdinjak Marjeta (1991)	1972 - 1987	•		•								
8.	Hrast Aleš (1984)	1966 - 1981	•		•	•				•			
9.	Kovač Marija (1995)	1974 - 1992		•	•								
10.	Klun Nevenka (2001)	1970 - 1998	•		•							•	
11.	Levičnik Mira (1995)	1974 - 1995		•	•								
12.	Loborec Vesna (1989)	1960 - 1985		•	•								
13.	Merčun Katarina (1986)	1964 - 1984	•	•	•								•
14.	Mezek Maša (1996)	1975 - 1994		•	•								
15.	Pavlič Iris (2000)	1972 - 1994		•	•								•
16.	Ristič Sandra (1991)	1970 - 1988		•	•								
17.	Šuligoj Marjetka (1992)	1972 - 1989		•	•								
18.	Zalar Katarina (1981)	1966 - 1979	•		•					•			
19.	Žvikart Polona (1998)	1972 - 1995		•	•								

Spremenljivke: 1. število nočitev; 2. turistični devizni odliv; 3. dohodek; 4. potni stroški; 5. menjalni tečaj; 6. cene turističnih storitev; 7. stopnja motorizacije; 8. ostali dejavniki: prosti čas, prenočitvene zmogljivosti, trend, nepravne spremenljivke;

Vir: Diplomatska dela navedenih avtorjev.

Skoraj vse dosedanje raziskave temeljijo na regresijski analizi, ki omogoča določitev vpliva neodvisne spremenljivke na odvisno spremenljivko ter na izračunu koeficientov dohodkovne

elastičnosti iz potenčne funkcije. Večina avtorjev diplomskih del je analizirala turistično povpraševanje s pomočjo preprostejšega modela, v katerega je vključila le eno neodvisno spremenljivko oziroma so proučevali le odvisnost turističnega povpraševanja od dohodka. Turistično povpraševanje pa so največkrat prikazali s pomočjo števila nočitev ter nekajkrat s turistično potrošnjo. V večini raziskav se je kot dejavnik, ki najbolj vpliva na turistično povpraševanje, izkazal dohodek.

2. PREDSTAVITEV MODELA

Obstajajo številni modeli turističnega povpraševanja, ki vključujejo različne dejavnike turističnega povpraševanja. Nekateri avtorji so v modele vključili le kvalitativne dejavnike, drugi samo kvantitativne, nekateri pa kombinacijo obeh vrst dejavnikov. Popoln model turističnega povpraševanja ne obstaja, saj se vsak omejuje le na nekatere dejavnike.

Kot podlago oziroma zgled za oblikovanje modela turističnega povpraševanja smo vzeli model turističnega povpraševanja, ki sta ga zasnovala Christine A. Witt in Stephen F. Witt. Model Witt & Witt je kvantitativen, saj so vanj vključeni le dejavniki, ki se jih da kvantificirati oziroma izmeriti. V svojem modelu sta proučevala vpliv dejavnikov na turistično povpraševanje štirih držav: Velike Britanije, Francije, Zahodne Nemčije in ZDA, po šestih najpomembnejših destinacijah v obdobju od leta 1965 do leta 1980. Model lahko zapišemo v sledeči obliki:

$$\ln \frac{V_{ijt}}{P_{it}} = \beta + \beta_1 \ln \frac{Y_{it}}{P_{it}} + \beta_2 \ln C_{jt} + \beta_3 \ln CS_{it} + \beta_4 \ln EX_{ijt} + \beta_5 \ln TA_{ijt} + \beta_6 \ln TAS_{it} + \beta_7 \ln TS_{ijt} + \beta_8 \ln TSS_{it} + \beta_9 \ln DV1_t + \beta_{10} \ln DV2_t + \beta_{11} DV3_{it} + u_{ijt}, \quad (1)$$

Pri čemer je:

V_{ijt} .....število turistov iz države i v destinacijo j v letu t

P_{it} .....število prebivalcev v državi i v letu t

Y_{it} .....razpoložljiv osebni dohodek v državi i v letu t (v stalnih cenah)

C_{jt} .....življenjski stroški turistov v destinaciji v letu t (v stalnih cenah)

CS_{it} .....tehtano povprečje turističnih stroškov v nadomestnih destinacijah za prebivalce države i v letu t (v stalnih cenah)

EX_{ijt} .....stopnja deviznega tečaja med državo i in destinacijo j v letu t

TA_{ijt} .....stroški potovanja z letalom iz države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah)

TAS_{it} .....tehtano povprečje stroškov potovanja z letalom iz države i v nadomestne destinacije v letu t (v stalnih cenah)

TS_{ijt} .....stroški potovanja po kopnem iz države i v destinacijo j v letu t (v stalnih cenah)

TSS_{it} .....tehtano povprečje stroškov potovanja po kopnem iz države i v nadomestne destinacije v letu t (v stalnih cenah)

$DV1_t$ ....."dummy" spremenljivka – naftna kriza leta 1973; $Dv1_t = 1$, če je $t = 1974$ ali 1975, drugače je 0
 $DV2_t$ ....."dummy" spremenljivka - naftna kriza leta 1979; $DV2_t = 1$, če je $t = 1979$, drugače je 0
 $DV3_{it}$ ....."dummy" spremenljivka – učinki restriktivne politike deviznega tečaja Velike Britanije v letih 1967-1969; $DV3_t = 1$, če se i nanaša na VB in $t = 1967, 1968$ ali 1969, drugače je 0
 u_{ijt} .....slučajna napaka
 $\beta_1, \beta_2, \dots, \beta_{12}$ .....neznani parametri.

V model turističnega povpraševanja sta torej vključila enajst dejavnikov, med drugim sta v obliki nepravih spremenljivk vključila tudi naftni krizi v sedemdesetih letih. S pomočjo modela sta ugotovila, da je povpraševanje Nemcev po evropskih državah dohodkovno elastično ter da dohodek nima vpliva na povpraševanje Britancev po Španiji. S svojim modelom sta postavila temelje kvantitativne analize turističnega povpraševanja (Witt, Witt, 1994, str. 521-529).

2.1. IZBIRA SPREMENLJIVK ZA REGRESIJSKO ANALIZO

Model, na katerem temelji diplomsko delo, vključuje bistveno manj dejavnikov kot prej omenjeni model Witt & Witt, vendar so ravno tako vključeni samo kvantitativni dejavniki. Vključili smo sledeče dejavnike: turistično potrošnjo, dohodek, prebivalstvo, prosti čas, časovno spremenljivko ter nepravo spremenljivko, ki odraža vpliv vojne na Balkanu.

Odvisno spremenljivko v modelu predstavlja turistična potrošnja prebivalcev posamezne države. Turistično potrošnjo lahko prikažemo vrednostno ali pa s pomočjo podatkov o fizičnem prometu, in sicer s številom nočitev ali s številom obiskovalcev. V diplomskem delu bomo turistično potrošnjo izrazili s pomočjo turističnih deviznih odlivov na prebivalca v nacionalnih valutah in v stalnih cenah iz leta 1995.

Dohodek ima v večini držav največji vpliv na turistično povpraševanje. Vpliv dohodka se močno razlikuje in je odvisen od tega, v katero skupino dobrin spada turizem v posamezni državi oziroma od tega, kakšna dobrina je turizem za posamezen sloj prebivalstva. Če je turizem dobrina široke potrošnje, ima dohodek manjši vpliv na turistično povpraševanje, kot če turizem štejemo za luksuzno dobrino. V diplomskem delu smo predpostavljali, da je za izbrane države turizem komfortna dobrina, zato naj bi s pomočjo modela dokazali, da je dohodkovna elastičnost v teh državah visoka (vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti nad 1) ob predpostavki ceteris paribus. Dohodek smo izrazili z bruto domačim proizvodom na prebivalca v nacionalnih valutah in v stalnih cenah iz leta 1995.

Potovanje ne zahteva samo dohodka, ampak tudi prosti čas, kar pomeni, da se turizem in delo časovno izključujeta. Količina prostega časa, ki ga turist porabi v turistične namene, je tista, ki jo dobimo, če od celotnega časa odštejemo delovni čas, čas za spanje in čas za delo doma. Več imamo prostega časa, več ga namenimo za turistične namene. Če količina prostega časa prekorači finančne zmožnosti turističnega potrošnika, bo turist izrabil le del prostega časa. Iz tega lahko sklepamo, da sta dohodek in prosti čas med seboj povezana in imata oba pomemben vpliv na turistično povpraševanje. Na turistično povpraševanje ima vsaka vrsta prostega časa drugačen vpliv:

- prosti čas med delovnim časom in dnevni prosti čas ne vplivata na turistično povpraševanje;
- močnejše vpliva na turistično povpraševanje tedenski prosti čas, saj daje možnost izletov in rekreacije ob koncu tedna;
- najmočnejši pa je vpliv letnega prostega časa, to so letni dopust in počitnice vseh vrst.

Turizem potrebuje čim več strnjene prostega časa. Če turističnemu potrošniku nista na voljo dohodek in prosti čas, ne more biti turističnega povpraševanja (Bunc, 1974, str. 59-62).

Prosti čas smo za potrebe modela izrazili s pomočjo povprečnih tedenskih ur dela v proizvodni panogi. Predpostavljali smo, da se z večanjem povprečnih tedenskih ur dela, ob predpostavki, da se čas, namenjen nujnim opravilom, ne spreminja, zmanjšuje prosti čas in se s tem zmanjšuje možnost za turistično povpraševanje.

Časovna spremenljivka v modelu Witt & Witt prikazuje stalno spremembo priljubljenosti določene destinacije. Z vključitvijo časovne spremenljivke v model smo poskušali prikazati posreden vpliv tistih dejavnikov na turistično povpraševanje, ki so bolj iracionalne narave oziroma ugotoviti vpliv vseh dejavnikov, ki poleg že vključenih vplivajo na turistično povpraševanje, vendar niso neposredno vključeni v analizo.

Tudi število prebivalcev ima pozitiven vpliv na turistično povpraševanje, saj naj bi se z večanjem števila prebivalcev povečalo celotno turistično povpraševanje. Na turistično povpraševanje močno vplivajo tudi demografski procesi (rojstva, smrti, sklenitve zakonskih zvez, emigracije, imigracije ipd.) in strukturne spremembe v prebivalstvu (Bunc, 1974, str. 65). Vpliv števila prebivalcev na turistično povpraševanje izločimo tako, da delimo vse spremenljivke s številom prebivalcev v določenem letu (v našem primeru je bilo potrebno deliti bruto domači proizvod in turistične devizne odlive posameznega leta s številom prebivalcev v istem letu).

Neprave oziroma dummy spremenljivke so tiste, ki kažejo vpliv enkratnih dogodkov na turistično povpraševanje, kot so vojne, politični dogodki v posameznih državah, dogodki na socialnem področju, naravne katastrofe itd. Psihološki vpliv teh dogodkov se odraža v močni

spremembi obsega turističnega povpraševanja v določenem obdobju, v katerem je vpliv omenjenih dejavnikov prisoten.

S pomočjo neprave spremenljivke smo v modelu izrazili vpliv vojne na Balkanu na turistično povpraševanje v proučevanih državah, saj smo predvidevali, da je imela vojna na Balkanu, kljub oddaljenosti posameznih proučevanih držav, neposreden vpliv. Prebivalci posameznih držav so se namreč zaradi strahu pred vojno odločili za bližnje destinacije v domači državi ali pa za bolj oddaljene in dražje destinacije. Psihološki učinek je torej povzročil manjše turistično povpraševanje po Dalmaciji, kar se lahko odrazi tako v manjši turistični potrošnji kot tudi v povečanju sredstev, ki jih prebivalstvo nameni za potovanja.

Nepravo spremenljivko izrazimo tako, da v letih, ko je vpliv vojne prisoten, dobi spremenljivka vrednost 1, v letih, ko vpliva ni, pa vrednost 0. Tako ima neprava spremenljivka vrednost 1 v obdobju od leta 1991 do leta 1997, v ostalih letih pa vrednost 0.

2.2. IZBIRA DRŽAV IN ZBIRANJE PODATKOV

Glede na to, da smo v diplomskem delu želeli ugotoviti, ali ima dohodek največji vpliv na turistično povpraševanje, smo izmed članic Evropske unije glede na najnižji BDP na prebivalca v letu 2001 (izražen v evrih) izbrali naslednjih pet držav: Grčijo, Italijo, Portugalsko, Španijo in Belgijo (glej tabelo 1 v prilogah). S proučevanjem vpliva dejavnikov turističnega povpraševanja v omenjenih državah naj bi potrdili trditev, da ima dohodek v omenjenih državah še vedno največji vpliv na turistično povpraševanje ter hkrati dokazali, da dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja z večanjem ekonomske razvitosti pada.

Za obdobje proučevanja smo izbrali zadnjih 22 let, to je obdobje od leta 1980 do leta 2001, saj s proučevanjem dejavnikov turističnega povpraševanja v tem obdobju dobimo najbolj realno predstavo o tem, kaj se je dogajalo v izbranih državah. Po drugi strani pa je obdobje 22 let dovolj dolgo, da omogoča zadovoljiv obseg podatkov za statistično proučevanje.

Za prikaz vpliva različnih dejavnikov na turistično povpraševanje v prej omenjenih državah smo morali najprej dobiti podatke, ki najbolje odražajo turistično povpraševanje in dohodek. Podatke smo dobili v IMF-ovi publikaciji International Financial Statistics ter v bazi podatkov Euromonitor, ki združuje podatke različnih mednarodnih organizacij.

Kot mero za dohodek smo za izbrane države vzeli bruto domači proizvod na prebivalca (BDP p. c.) v stalnih cenah iz leta 1995 v nacionalnih valutah. Razlog za izbiro je v tem, da se turistična potrošnja financira iz narodnogospodarskega agregata BDP. Podatke o BDP v stalnih cenah v letu 1995 v nacionalnih valutah smo dobili v publikaciji International Financial

Statistics. Za nekatere države je bilo za posamezna leta potrebno podatke preračunati s pomočjo stopenj rasti bruto domačega proizvoda.

Turistično povpraševanje posamezne države pa najbolje odražajo njeni turistični devizni odlivi. Čeprav definicije o turističnem povpraševanju opredeljujejo turistično povpraševanje kot potencialno, smo za proučevanje uporabili podatke, ki odražajo dejansko turistično povpraševanje. Podatki o turističnih deviznih odlivih na prebivalca (TDO p. c.) so podani v milijonih USD in jih je bilo potrebno preračunati v nacionalne valute ter deflacirati. V bazi podatkov Euromonitor so zbrani na podlagi metodologije zbiranja podatkov Svetovne turistične organizacije (WTO). Podatki o turistični deviznih odlivih so zbrani v okviru plačilne bilance. WTO definira turistične devizne odlive kot odlive domačih turistov v drugih državah, vključno z njihovimi izdatki za transport. Sekretariat Svetovne turistične organizacije zbira podatke s pomočjo turističnih organizacij posameznih držav ter morebitne manjkajoče podatke za posamezno leto oceni na podlagi gibanja podatkov iz preteklih let.

Ker smo se odločili za proučevanje s pomočjo BDP p. c. in TDO p. c., smo morali dobiti tudi podatke o številu prebivalcev za posamezno državo v posameznem letu. Tudi ti so dostopni v bazi podatkov Euromonitor, in sicer so zbrani na podlagi metodologije zbiranja podatkov Državnih statističnih uradov.

Vpliv prostega časa na turistično povpraševanje smo izrazili s podatki o povprečnem delovnem tednu v proizvodni panogi. Te podatke zbira Mednarodna delovna organizacija.

Za samo proučevanje je pomemben tudi vpliv enkratnih dogodkov na turistično povpraševanje. Zato smo v analizo vključili tudi vpliv vojne na Balkanu. Tako smo proučevali spremembe v turističnem povpraševanju od leta 1991 do leta 1997, saj je v tem obdobju vpliv vojne na Balkanu najbolj prisoten. Podatki, ki kažejo dinamiko razvoja turizma v Sloveniji in na Hrvaškem, kažejo relativno stagnacijo v obdobju od leta 1991 do leta 1997. Razlogov za takšno stanje je več, vendar je gotovo glavni vojna na Balkanu. Leto 1996 je bilo prvo normalizirano leto po veliki krizi, saj je bila leta 1995 izvedena vojaška operacija »Oluja«. Tako je Hrvaška pridobila dejansko suverenost nad Kninsko pokrajino, s tem pa so se turistično bolj odprli Dalmacija, hrvaško primorje in Kvarner. Na podlagi teh podatkov smo predpostavljali, da je imela vojna na Balkanu v omenjenem obdobju tudi največji vpliv na turistično povpraševanje v proučevanih državah.

2.3. IZBIRA IN OBLIKA FUNKCIJE

Regresijska analiza omogoča analizo vplivov med dvema ali več pojavi. Cilj regresijske analize je ugotoviti povezanost med pojavi, obliko in smer povezanosti, izmeriti stopnjo povezanosti in na podlagi regresijske funkcije predvidevati gibanje pojavov, ki jih analiziramo.

V diplomskem delu smo poskušali z regresijsko analizo ugotoviti, ali obstaja povezanost med odvisno in več neodvisnimi spremenljivkami oziroma kakšna je povezanost med turističnim povpraševanjem in dejavniki, ki vplivajo nanj. Odvisno spremenljivko smo izrazili s turističnimi deviznimi odlivi na prebivalca v nacionalnih valutah in v stalnih cenah iz leta 1995. Neodvisne spremenljivke pa so naslednje:

- dohodek, izražen z bruto domačim proizvodom na prebivalca v nacionalnih valutah in v stalnih cenah iz leta 1995,
- prosti čas, izražen s povprečnimi tedenskimi urami dela
- neprava spremenljivka (vojna),
- časovna spremenljivka.

S pomočjo računalniškega programa SPSS smo podatke računalniško obdelali in izbrali najustreznejši regresijski model, ki smo ga zapisali v obliki potenčne regresijske funkcije, pri kateri je parameter β že koeficient elastičnosti:

$$Y = \alpha X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} \dots X_k^{\beta_k} e^u \quad (2)$$

kjer so:

Y ..... odvisna spremenljivka
 $X_1, \dots, X_k$ ..... pojasnjevalne spremenljivke
 U ..... slučajna napaka
 $\alpha, \beta_1, \dots, \beta_k$ ..... parametri regresijske funkcije
 e ..... osnova naravnega logaritma

Model s konkretnimi oznakami zapišemo:

$$\frac{TDO_{it}}{PREB_{it}} = \alpha \cdot \left(\frac{BDP_{it}}{PREB_{it}} \right)^{\beta_1} \cdot h_{it}^{\beta_2} \cdot e^{\beta_3 \cdot t} \cdot e^{\beta_4 \cdot d} \cdot e^u \quad (3)$$

kjer so:

TDO_{it} ..... turistični devizni odlivi v državi i v letu t izraženi v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995
 BDP_{it} ..... višina bruto domačega proizvoda v državi i v letu t izražena v nacionalnih valutah v stalnih cenah iz leta 1995
 $PREB_{it}$ ..... število prebivalcev v državi i v letu t
 h_{it} ..... število povprečnih tedenskih ur dela v državi i v letu t
 t ..... časovna spremenljivka (1980 = 1 ... 2001 = 22)
 d ..... neprava spremenljivka, ki izraža vpliv vojne na Balkanu

Pri tem koeficient β_1 predstavlja dohodkovno elastičnost, β_2 elastičnost turističnega povpraševanja glede na prosti čas, β_3 in β_4 pa tako imenovane semielastičnosti. V tem primeru je sprememba X izražena absolutno, sprememba Y pa relativno.

Ker model ni linearen v parametrih, ga ne moremo oceniti z metodo najmanjših kvadratov. Zato smo ga linearizirali z logaritemsko transformacijo in dobili naslednjo funkcijo:

$$\ln \frac{TDO_{it}}{PREB_{it}} = \alpha + \beta_1 \ln \frac{BDP_{it}}{PREB_{it}} + \beta_2 \ln h_{it} + \beta_3 \cdot t + \beta_4 \cdot d + u \quad (4)$$

Iz zgornje funkcije vidimo vpliv posameznih dejavnikov na turistično povpraševanje, saj nam prvi dejavnik predstavlja vpliv dohodka, drugi vpliv prostega časa, tretji vpliv vseh ostalih dejavnikov, ki niso neposredno vključeni v model ter zadnji vpliv vojne na Balkanu.

Kljub temu, da se časovnih spremenljivk praviloma ne logaritmirajo, smo v modelu logaritmirali spremenljivko, ki odraža vpliv prostega časa. Razlog je v tem, da se na področju turističnega povpraševanja izračunava tudi elastičnost turističnega povpraševanja glede na prosti čas.

2.4. USTREZNOST REGRESIJSKEGA MODELA

Ustreznost in zanesljivost modela smo proučevali s pomočjo naslednjih statističnih mer in testov:

- F-preizkus, s katerim preverjamo ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič. Če ničelna domneva drži, ni odvisnosti med pojavoma, vrednosti F-preizkusa ter determinacijskega koeficienta pa so enake nič (Hrovatin, 1994, str. 60). Če pa je vrednost F-preizkusa večja od kritične vrednosti, ki je podana v tabeli, ničelno domnevo zavrnilo s stopnjo značilnosti α , kar pomeni, da je vsaj eden od koeficientov različen od nič (Rogelj, 1999, str. 116).
- t-preizkus, s katerim preverjamo statistično značilnost regresijskih koeficientov. Zato, da bi ugotovili, ali so regresijski koeficienti statistično različni od nič, preizkušamo ničelno domnevo. To naredimo za vsak parameter v regresijski funkciji posebej. Če je vrednost regresijskega koeficienta enaka nič, to pomeni, da ni odvisnosti med odvisno in neodvisno spremenljivko. Ničelno domnevo zavrnilo, kadar je izračunana vrednost t-preizkusa večja od ustrezne kritične vrednosti t-porazdelitve z določeno stopnjo značilnosti (Hrovatin, 1994, str. 42).
- Multipli determinacijski koeficient pove, kolikšen delež variance odvisne spremenljivke je pojasnjen z linearnim vplivom vseh v model vključenih spremenljivk in doseže vrednost med 0 in 1. Če je vrednost koeficienta enaka 0, ni nikakršne povezanosti med odvisno in

neodvisnimi spremenljivkami. Višja kot je vrednost koeficienta, večja je odvisnost med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami (Hrovatin, 1994, str. 60).

- Predznaki parametrov naj bi bili v skladu z ekonomsko teorijo povpraševanja. Regresijski koeficient za BDP bi moral imeti pozitiven predznak, za časovno spremenljivko je lahko tako pozitiven kot tudi negativen. Koeficient, ki odraža vpliv vojne na Balkanu ima prav tako lahko pozitiven kot negativen predznak, saj se lahko TDO p. c. zmanjšajo ali pa se zaradi potovanj v dražje in bolj oddaljene destinacije poveča turistična potrošnja. Ker se z večanjem delovnih ur zmanjšuje prosti čas in s tem možnost za turistično potrošnjo, ima koeficient za ure dela negativen predznak. Lahko je tudi pozitiven, kar pomeni, da se s povečevanjem povprečnih tedenskih ur dela poveča dohodek in posledično tudi turistična potrošnja.

2.5. OMEJITVE

Model turističnega povpraševanja smo zasnovali na podlagi modela, ki sta ga zapisala Christine in Stephen Witt. Le-ta, kot smo že omenili, vključuje enajst dejavnikov, v naš model pa so zaradi določenih omejitev vključeni samo štirje.

Ko se odločamo o turistični potrošnji na naše odločitve brez dvoma vplivajo tudi cene turističnih proizvodov, zato bi jih morali vključiti v našo analizo. Cene turističnih proizvodov bi lahko vključili v model s pomočjo ene same cene za posamezno turistično destinacijo. V to ceno bi s pomočjo ponderjev zajeli cene turističnih dobrin, devizne tečaje ter indekse cen. Zaradi zapletenosti postopka in težav pri pridobivanju podatkov cene nismo vključili v model.

Devizni tečaji prav tako vplivajo na odločitve o turistični potrošnji. Njihov vpliv je predvsem psihološki, saj potrošniki povezujejo gibanje deviznih tečajev z gibanjem dejanskih cen. Za uvedbo deviznih tečajev veljajo enake omejitve kot pri cenah turističnih proizvodov .

Zaradi premajhnega statističnega pomena, ki smo ga ugotovili s predhodnimi izračuni, v analizo turističnega povpraševanja nismo vključili spremenljivke z odlogom, ki nam pokaže vpliv odvisnih spremenljivk v predhodnem obdobju na trenutno raven turistične potrošnje.

Prav tako lahko s podatki o povprečnih delovnih urah le približno predstavimo vpliv prostega časa na turistično povpraševanje. Analiza vpliva prostega časa na turistično povpraševanje temelji na predpostavki, da se s podaljševanjem povprečnih delovnih ur zmanjšuje prosti čas in s tem čas, ki ga namenijo potrošniki za potovanja ter se tako posledično zniža turistična potrošnja. Poudariti je potrebno, da je za turistično potrošnjo relevanten letni prosti čas.

3. ANALIZA STOPENJ RASTI BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA IN TURISTIČNIH DEVIZNIH ODLIVOV V OBDOBJU 1980 – 2001

Za boljše razumevanje rezultatov in ugotovitev modela bomo najprej podali analizo tistih spremenljivk, ki najbolj odražajo ekonomsko razvitost ter razvitost turistične potrošnje posamezne proučevane države. To bomo naredili s predstavitvijo gibanja BDP p. c., TDO p. c., gibanja deleža turističnih deviznih odlivov v bruto domačem proizvodu, povprečnih letnih stopenj rasti BDP p. c. ter povprečnih letnih stopenj rasti TDO p. c. Tako bomo dobili nekakšno sliko o ekonomski razvitosti ter razvitosti turistične potrošnje posamezne države v proučevanem obdobju, kar bo omogočilo boljše razumevanje rezultatov analize modela.

Bruto domači proizvod je vrednost vseh končnih dobrin in storitev, ki so proizvedene v gospodarstvu v določenem časovnem razdobju. Bruto domači proizvod je osnovno merilo obsega ekonomske aktivnosti. Nominalni BDP meri vrednost družbenega proizvoda po prevladujočih tržnih cenah v razdobju, v katerem je bil proizveden. Realni BDP pa meri proizvod, ki je bil proizveden v danem razdobju po cenah iz nekega baznega leta (Senjur, 2001, str. 32-33).

Turistični devizni odliv je definiran kot potrošni izdatek, ki vključuje plačila za dobrine in storitve prebivalcev določene države v tujini. Sem ne štejemo vseh vrst plačil in nagrad zaradi zaposlitve ter mednarodnih plačil voznin (Tourism Policy and International Tourism in OECD Member Countries, 1990, str. 76).

Glede na to, da smo za proučevanje izbrali države z najnižjim BDP p. c., lahko pričakujemo, da bodo imele v proučevanem obdobju nizko raven BDP ter prav tako nizke turistične devizne odlive, saj prebivalci večji del dohodka namenijo za nujne dobrine in ne za turistično potrošnjo.

Tako bruto domači proizvod kot tudi turistične devizne odlive smo izrazili v stalnih cenah iz leta 1995 ter v nacionalnih valutah na prebivalca, čeprav bi podatki, izraženi v stalnih cenah in USD na prebivalca, omogočali boljšo primerljivost, vendar bi zaradi velikih nihanj deviznega tečaja dobili nerealno gibanje podatkov.

Višina realnega BDP p. c. ter TDO p. c. je odvisna od višine inflacije v posameznih državah v posameznih letih. Za proučevane države je značilna visoka stopnja inflacije v 80-ih letih, kar se odraža v nižjih realnih vrednostih BDP in TDO v teh letih.

Vpliv števila prebivalcev na raven BDP p. c. ter TDO p. c. ni enak vplivu inflacije, saj ima inflacija ekonomski učinek na raven BDP p. c. in TDO p. c., medtem ko spreminjanje števila

prebivalcev vpliva le na vrednost omenjenih spremenljivk. Tako je razlog za nižjo vrednost BDP p. c. in TDO p. c. v določenih letih tudi rast števila prebivalcev.

Da bi ugotovili, kakšno je gospodarsko stanje določene države v proučevanem obdobju ter višina turistične potrošnje, smo izračunali povprečne letne stopnje rasti BDP p. c. in TDO p. c. s pomočjo naslednjih formul (Košmelj, Rovan, 1999, str. 42):

1. Povprečni koeficient dinamike:

$$\overline{K} = \sqrt[N]{\frac{Y_N}{Y_1}} \quad (5)$$

2. Povprečni verižni indeks:

$$\overline{V} = 100 \times \overline{K} \quad (6)$$

3. Povprečna letna stopnja rasti v odstotkih:

$$\overline{S} = \overline{V} - 100 = 100\overline{K} - 100 \quad (7)$$

Računanje povprečne letne stopnje rasti je zaradi dolžine proučevanega obdobja smiselnejše kot računanje letnih stopenj rasti, ki nam pokažejo, za koliko se je BDP p. c. oziroma TDO p. c. spremenil glede na prejšnje leto. Povprečne stopnje rasti BDP p. c. nam povejo, za koliko se je v povprečju spremenil BDP p. c. v določenem obdobju. Povprečna stopnja rasti nam pove, da se je raven BDP p. c. spreminjala z različnimi dejanskimi letnimi stopnjami rasti, vendar pa bi z začetne na končno raven BDP p. c. prišli tudi, če bi se raven BDP p. c. vsako leto povečala za izračunano povprečno stopnjo rasti na tako izračunano raven v predhodnem letu (Arh, Pfajfar, Bedekovič, 1998, str. 46). Izračunane povprečne stopnje rasti BDP p. c. in TDO p. c. v stalnih cenah iz leta 1995 za proučevano obdobje so podane v spodnji tabeli.

Tabela 2: Povprečne stopnje rasti BDP p. c. in TDO p. c. za proučevane države v obdobju od leta 1980 do leta 2001, stalne cene iz leta 1995

Država	Povprečne stopnje rasti BDP p. c.	Povprečne stopnje rasti TDO p. c.
Italija	1,81	7,77
Grčija	1,41	10,63
Španija	2,35	5,35
Portugalska	2,92	6,08
Belgija	1,73	4,56

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Izračunane povprečne stopnje rasti BDP p. c. so za vse proučevane države pozitivne, kar pomeni, da je BDP p. c. v obdobju od leta 1980 do leta 2001 v povprečju rasel. Najvišjo

povprečno stopnjo rasti je v tem obdobju dosegla Portugalska, saj je BDP p. c. v tej državi v povprečju rasel za 2,92 odstotka na leto. V obdobju od leta 1980 do leta 2001 je najnižjo povprečno stopnjo rasti BDP p. c. dosegla Grčija, in sicer je BDP p. c. rasel v povprečju za 1,41 odstotka na leto.

Povprečne stopnje rasti TDO p. c. so prav tako pozitivne za vse obravnavane države. Najvišjo povprečno stopnjo rasti TDO p. c. je v proučevanem obdobju dosegla Grčija, in sicer 10,63, kar pomeni, da bi lahko od začetne do končne ravni TDO p. c. prišli tudi tedaj, če bi se TDO p. c. vsako leto povečali za 10,63 % na tako izračunano raven v predhodnem letu. Najnižjo povprečno stopnjo rasti TDO p. c. je dosegla Belgija, in sicer 4,56 %.

3.1. ITALIJA

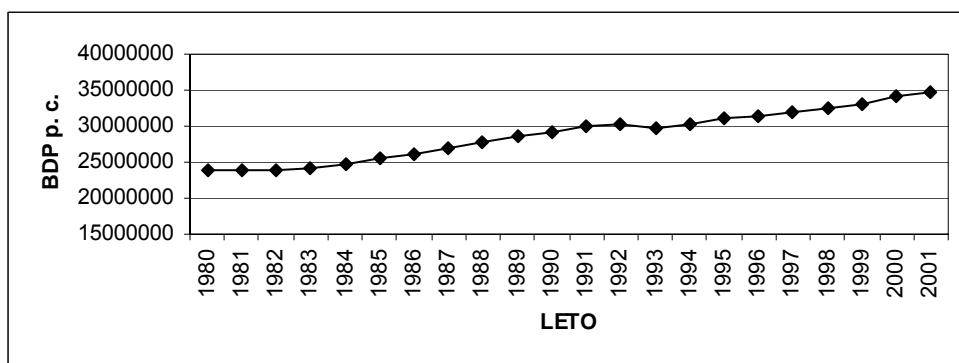
Italija se je Evropski monetarni uniji pridružila že leta 1978, cilj pridružitve pa je bil zmanjšanje inflacije ter stabilizacija deviznega tečaja. Kot v vseh ostalih proučevanih državah je bilo tudi v italijanskem gospodarstvu in politiki čutiti vplive druge naftne krize. S tečajno in protiinflacijsko politiko so želeli zmanjšati vplive, vendar so bila vsa prizadevanja do leta 1984 neuspešna. Po tem letu se je stanje izboljšalo, prišlo je do rasti BDP in potrošnje, znižanja inflacije ter do povečanja javnega dolga zaradi povečanja socialne podpore s strani države, vendar pa se stopnja nezaposlenosti ni znižala. Tudi gospodarska rast bi lahko bila višja, vendar zaradi neučinkovitosti javnega sektorja, pomanjkanja konkurence v zaščitenih panogah, podkupovanja politikov in javnih uslužbencev ter neučinkovitega storitvenega sektorja to ni bilo možno (Rossi, Toniolo, 1996, str. 445-449).

Za Italijo je značilna velika razlika med razvitim in industrijsko uspešnim severnim ter od kmetijstva odvisnim južnim delom države. Strojna, avtomobilska in kemična industrija so najmočnejše med industrijskimi panogami, poleg industrije pa je za italijanski nacionalni dohodek zelo pomemben turizem, po katerem je Italija znana širom po svetu (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

S slike 1 je razvidna nizka rast BDP p. c. v obdobju od leta 1980 do leta 1985. V naslednjih letih pa zabeležimo enakomerno rast BDP, brez večjih nihanj. Največjo stopnjo rasti BDP p. c. je Italija dosegla v letu 1988, in sicer 3,77 %, najnižjo in negativno, -1,21 %, pa v letu 1993 (glej tabelo 7 v prilogah).

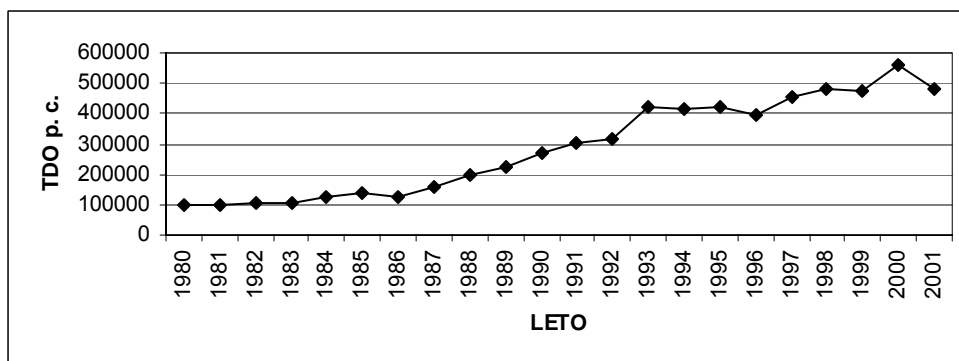
Slika 1: Gibanje BDP p. c. v lirah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Italijo

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Gibanje TDO p. c. se precej razlikuje od gibanje BDP p. c. v proučevanem obdobju, saj ni tako enakomerno, ampak bolj razgibano. Vse do leta 1992 je bila rast TDO p. c. enakomerna, v letu 1993 pa se je raven TDO p. c. povečala za 33,77 % (tabela 8 v prilogah), kar lahko pripišemo enkratnemu dogodku, saj se je raven TDO p. c. že v naslednjem letu ustalila. Večjo rast TDO p. c. opazimo tudi v letu 2000. V vmesnih letih pa je raven TDO p. c. enakomerno naraščala.

Slika 2: Gibanje TDO p. c. v lirah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Italijo

Vir: Tabela 5 v prilogah.

S primerjavo gibanj ravni TDO p. c. in BDP p. c. lahko sklepamo, da je za Italijo značilna velika povezanost med omenjenima spremenljivkama. Iz povedanega lahko tudi sklepamo, da je vpliv drugih dejavnikov manjši oziroma zanemarljiv, kar bomo poskušali dokazati tudi s pomočjo analize z SPSS-om.

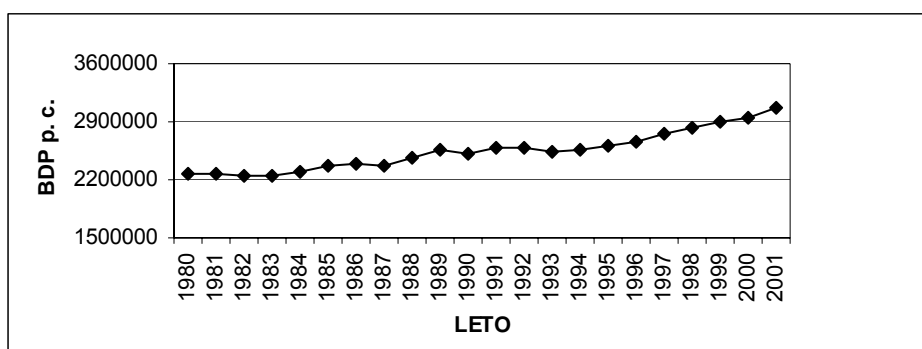
Italija ima med proučevanimi državami zelo nizek delež TDO v BDP (glej sliko 1 v prilogah), kar je verjetno posledica neenakomerne ekonomske razvitosti same države. Delež TDO v BDP pa se enakomerno povečuje, saj ekonomski razvoj privede do enakomernejše prerazdelitve dohodka, kar ima za posledico večjo skupno turistično potrošnjo.

3.2. GRČIJA

Grčija je konec sedemdesetih let postala demokratična država in je zaprosila za vstop v Evropsko gospodarsko skupnost. V drugem koraku razširitve, leta 1981, je Grčija postala članica Evropske gospodarske skupnosti in je danes članica Evropske unije. Grčija se že po legi razlikuje od ostalih proučevanih držav, edino kar jo povezuje z njimi je članstvo v Evropski uniji. Za Grčijo je značilno, da so turistični devizni prilivi višji od turističnih deviznih odlivov, kar jo uvršča med receptivne države, turizem pa predstavlja 15 % BDP. V 80-ih letih je bila slabše razvita država, skozi proučevano obdobje pa se ekonomska razvitost izboljšuje, predvsem po letu 1997. K razvoju in večji konkurenčnosti je predvsem pripomogel vstop Grčije v Evropsko monetarno unijo, saj so se z uvedbo evra izboljšali pogoji poslovanja z drugimi evropskimi državami, ki so vplivali na raven BDP. Ključna dejavnika grškega gospodarstva sta poleg turizma, katerega pomen se povečuje, še kmetijstvo in trgovska mornarica. Grčija od Evropske unije prejema pomoč v višini 3,3 % BDP. Ključni izzivi zadnjih let, s katerimi bi izboljšali gospodarsko in socialno stanje v državi, so prestrukturiranje gospodarstva, vključno s privatizacijo večjih državnih podjetij, zmanjšanje javnega dolga, inflacije in nezaposlenosti ter minimiziranje birokratske neučinkovitosti (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

Spodnja slika kaže padanje ravni BDP p. c. v stalnih cenah vse do leta 1984, kar je lahko posledica zelo visokih stopenj inflacije, ki jih je povzročila druga naftna kriza. Po tem letu je raven realnega BDP p. c. enakomerno naraščala, padci so vidni samo še v letih 1987, 1990, 1992 in 1993. Na stabilno raven BDP p. c. v drugi polovici 90-ih let ter na izboljšanje ekonomskih razmer je vplival tudi vstop Grčije v Evropsko monetarno unijo. Najvišjo stopnjo rasti BDP p. c. je Grčija dosegla v letu 2001, in sicer 4,34 %, najnižjo pa v letu 1993, ko je BDP glede na predhodno leto padel za 1,49 % (glej tabelo 7 v prilogah).

Slika 3: Gibanje BDP p. c. v drahmah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Grčijo

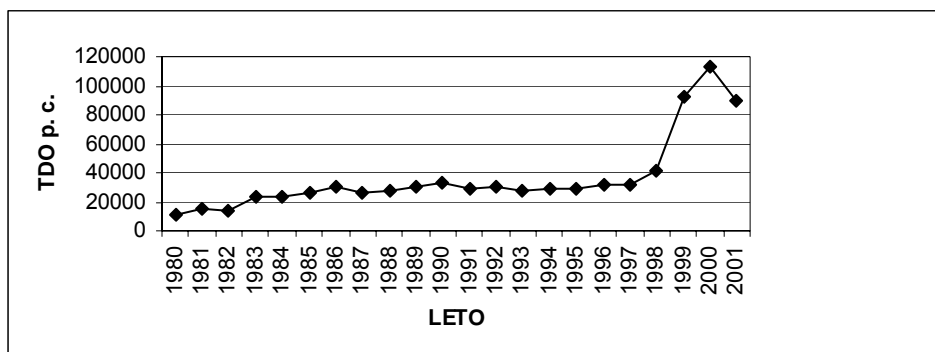

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Gibanje TDO p. c. se v proučevanem obdobju bistveno ne razlikuje od gibanja BDP p. c., saj TDO p. c. prav tako enakomerno naraščajo iz leta v leto. Bistvena razlika v gibanju je opazna

v letu 1999, saj TDO p. c. naraščajo hitreje kot BDP p. c. Večji padec TDO p. c. je opazen v letu 2001 in je najverjetneje posledica terorističnega napada na ZDA, ki je imel psihološki učinek na manjše število potovanj.

Slika 4: Gibanje TDO p. c. v drahmah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Grčijo

Vir: Tabela 5 v prilogah.

Usklajeno gibanje TDO p. c. in BDP p. c. nam na prvi pogled pove, da obstaja pozitivna odvisnost med BDP in TDO. Stabilizacija ekonomskih razmer, ki jo lahko pričakujemo zaradi vstopa Grčije v Evropsko monetarno unijo, pa se bo verjetno odrazila v povečanju ravni BDP-ja ter nenazadnje TDO.

S slike 1 v prilogah pa je razvidno, da Grki, v primerjavi s prebivalci ostalih proučevanih držav, namenijo približno enak delež BDP-ja za turizem, saj je raven deleža TDO v BDP približno enaka. Izjema so zadnja leta proučevanega obdobja, ko se je delež TDO v BDP v Grčiji bistveno povečal.

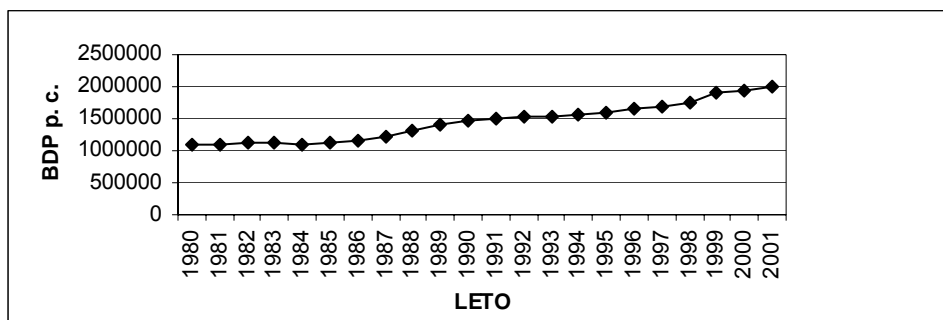
3.3. PORTUGALSKA

V poznih 70-ih letih je Portugalska postala demokratična država, katere gospodarstvo je bilo še vedno pod vplivom druge naftne krize, ki se kaže v visokih stopnjah inflacije, velikem javnem dolgu ter neuspešni ekspanzivni ekonomski politiki. Deficit plačilne bilance so poskušali zmanjšati s pomočjo posojil IMF-a v okviru stabilizacijskega programa. V začetku 80-ih let je sledila denacionalizacija ter privatizacija bančništva in zavarovalništva. Z vstopom v Evropsko gospodarsko skupnost leta 1986 se je za Portugalsko začela druga zlata doba, ki je predvsem temeljila na naraščajočem storitvenem sektorju. S privatizacijo velikih javnih podjetij ter liberalizacijo gospodarstva, vključno s finančnim in telekomunikacijskim sektorjem, so uspeli povečati ekonomsko razvitost. Za obdobje od leta 1990 naprej je značilno, da je bila ekonomska rast višja kot v predhodnem obdobju, vendar pod povprečjem držav članic EU ter da so imeli BDP p. c. v višini 75 % BDP p. c. vodilnih evropskih gospodarstev. Vlada je bila neuspešna pri zmanjševanju deficita ter napredovanju s strukturnimi reformami

za povečanje konkurenčnosti države. Razloga za nizko gospodarsko produktivnost v teh letih sta bila predvsem slab izobraževalni sistem ter nezadostne neposredne tuje investicije (Cesar das Neves, 1996, str. 342-346). Portugalsko gospodarstvo je v veliki meri odvisno od uvoza in izvoza. Zelo pomembna je tekstilna industrija, ki pokriva kar 28 odstotkov vsega portugalskega izvoza. Storitveni sektor je najpomembnejši, vendar ima v primerjavi z nekaterimi drugimi, razvitejšimi državami EU, še vedno za nekaj odstotkov manjši delež (58 %) v BDP. Industrija zavzema 36 odstotkov BDP-ja, okoli 20 milijonov tujih turistov pa letno prispeva znaten delež portugalskih dohodkov (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

Slika 5 kaže enakomerno rast BDP p. c. skozi vsa leta proučevanega obdobja, z izjemo treh let v katerih je prišlo do padca BDP p. c. Razlogi za tako gibanje BDP so prav gotovo vstop Portugalske v Evropsko gospodarsko skupnost ter privatizacija in denacionalizacija. Najvišjo stopnjo rasti BDP p. c. je Portugalska dosegla v letu 1999, in sicer 8,10 % (glej tabelo 7 v prilogah).

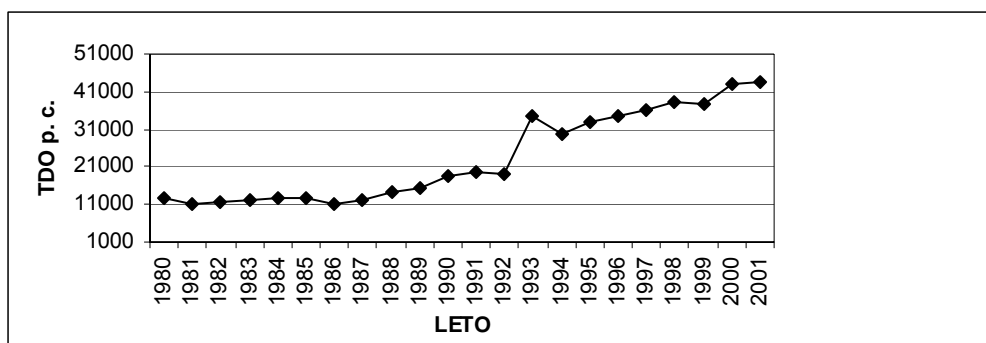
Slika 5: Gibanje BDP p. c. v escudih v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Portugalsko

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Gibanje TDO je bolj dinamično kot gibanje BDP p. c. Na sliki 6 lahko opazimo, da so TDO p. c. do leta 1982 padali, nato so enakomerno rasli do leta 1986, ko je prišlo do padca. Najvišja letna stopnja rasti je bila dosežena v letu 1993, in sicer 80,64 % (glej tabelo 8 v prilogah) in je bila najverjetneje posledica povečane gospodarske razvitosti. TDO p. c. so tudi v drugi polovici 90-ih let naraščali kot posledica povečanja splošne gospodarske razvitosti Portugalske, ki omogoči večje izdatke za turizem.

Slika 6: Gibanje TDO p. c. v escudih v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Portugalsko

Vir: Tabela 5 v prilogah.

Gibanji glavnih spremenljivk v obdobju od leta 1980 do leta 2001 sta usklajeni, vendar so stopnje rasti TDO p. c. višje kot stopnje rasti BDP p. c. Iz gibanja spremenljivk lahko sklepamo, da obstaja velika povezanost med TDO p. c. in BDP p. c. oziroma da majhno povečanje BDP p. c. povzroči veliko povečanje TDO p. c. S pomočjo modela pa bomo preverili, če je temu res tako.

Portugalci so v 80-ih letih namenili malo več kot 1 % BDP za zadovoljitev potreb po potovanjih, ta delež se je v 90-ih letih povečal na približno 2 %, kar je posledica večje ekonomske razvitosti države. Portugalska tako v primerjavi z drugimi proučevanimi državami nameni kar velik delež BDP za TDO.

3.4. ŠPANIJA

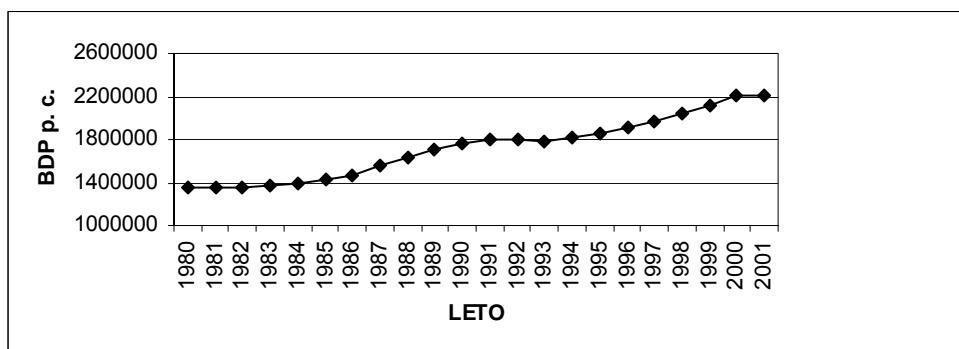
Španija se je v 70-ih letih spopadala s politično nestabilnostjo, z visoko inflacijo, dezinvestiranjem ter povečevanjem nezaposlenosti. Kriza je bila še hujša zaradi velike energetske odvisnosti Španije ter zaradi dejstva, da je španska vlada predvidevala kratkoročni značaj naftne krize. Nova vlada je poskušala liberalizirati gospodarstvo, prestrukturirati industrijo ter z restriktivno monetarno politiko zmanjšati inflacijo. Ves proces je bil upočasnen zaradi prihoda druge naftne krize, ki je povzročila porast inflacije, zmanjšanje konkurenčnosti ter splošno upočasnitev ekonomskih aktivnosti. S prej omenjenimi reformami ter z deregulacijo finančnega sektorja so nadaljevali v 80-ih letih. Tudi za Španijo je vstop v Evropsko unijo leta 1986 pomenil prelomnico, saj je po tem letu prišlo do politične stabilnosti, do povečanja neposrednih tujih investicij, padca nezaposlenosti, zmanjšanja inflacije in javnega dolga. Stanje se je znova poslabšalo v začetku 90-ih let, ko se je povečala inflacija, rast BDP je bila nizka, zmanjšalo pa se tudi število delovnih mest. Danes je za Španijo značilna visoka stopnja nezaposlenosti, predvsem zaradi nefleksibilnosti trga delovne sile in indeksacije plač. Aznarjeva administracija si prizadeva za liberalizacijo, privatizacijo in deregulacijo gospodarstva ter uvaja tudi davčne reforme. Prav tako si prizadevajo za

zmanjšanje nezaposlenosti ter za uvajanje sprememb na področju zaposlovanja in pokojninskega zavarovanja, kar je ključno za povečanje razvitosti gospodarstva ter konkurenčnosti le-tega na območju Evropske monetarne unije (Prados de la Escosura, Sanz, 1996, str. 372-378).

Španija se zaradi zelo močne avtomobilske industrije uvršča med največje svetovne izvoznice motornih vozil. Poleg avtomobilske industrije so zelo razviti tudi ladjedelništvo, kemična industrija, jeklarska industrija, tekstilna in obutvena industrija, vendar največji delež nacionalnega dohodka zavzema storitveni sektor. Prav tako sta zelo pomembna kmetijstvo in ribiška industrija, saj je španska ribiška flota ena izmed največjih na svetu. Ne glede na vse to pa je Španija najbolj znana v svetu, sploh pa v Evropi, po svojem turizmu, panogi, ki je med najhitreje rastočimi v tej državi (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

Gibanje ravni BDP p. c. za Španijo je zelo podobno gibanju ravni BDP p. c. za Portugalsko, saj na spodnji sliki lahko vidimo enakomerno rast BDP p.c. brez večjih nihanj. Podobnost v gibanju BDP p. c. v obeh državah kaže na podobno raven gospodarske razvitosti. Stalno naraščanje ravni BDP p. c. je posledica strukturnih sprememb in reform na področju gospodarstva.

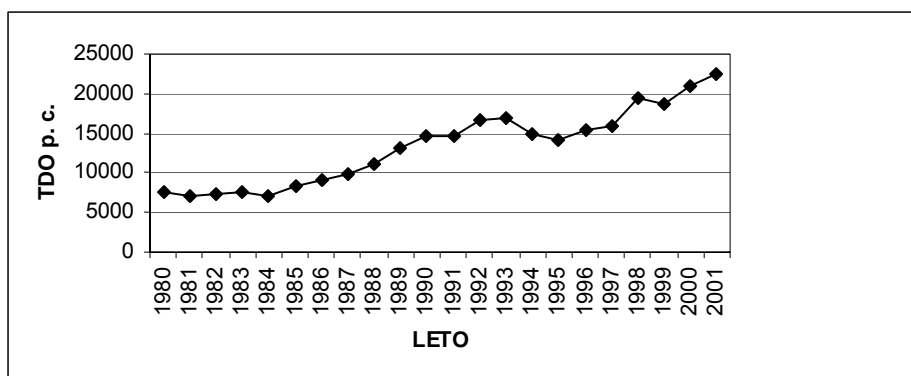
Slika 7: Gibanje BDP p. c. v pezetah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Španijo

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Gibanje TDO p. c. se v proučevanem obdobju razlikuje od gibanja BDP p. c., saj TDO p. c. ne naraščajo tako enakomerno kot BDP p.c. Vse do leta 1985 so bili TDO p.c. na enaki ravni (okrog 7000 pezet na prebivalca), po tem letu pa je opazna enakomerna rast TDO p. c., ki je bila posledica izboljšanja življenjskega standarda ter večje ekonomske stabilnosti v državi. Tudi za obdobje 90-ih let je bila značilna rast TDO p. c., razen v letih 1994 in 1995, ko so v Španiji zabeležili negativni stopnji rasti TDO p. c. Največjo stopnjo rasti TDO p.c. so dosegli v letu 1998, in sicer 22,82 % (glej tabelo 8 v prilogah).

Slika 8: Gibanje TDO p. c. v pezetah v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Španijo

Vir: Tabela 5 v prilogah.

Iz razlik v gibanju ravni TDO p. c. in BDP p. c lahko sklepamo, da je za Španijo značilna povezanost med omenjenima spremenljivkama ter da na turistično povpraševanje v omenjeni državi vplivajo tudi drugi dejavniki.

S slike 1 v prilogah je razvidno, da Španci, v primerjavi s prebivalci drugih proučevanih držav, namenijo najmanjši delež BDP za TDO, kljub temu pa se ta delež iz leta v leto povečuje, kar je posledica povečane ekonomske razvitosti in vstopa Španije v EU.

3.5. BELGIJA

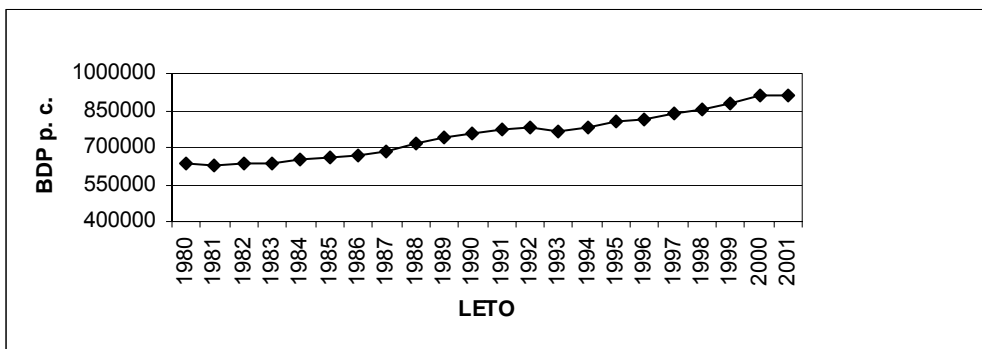
Belgijci so, tradicionalno gledano, narod trgovcev in še danes so mednarodne trgovinske povezave za Belgijo zelo pomembne. Gospodarski kazalci so med regijami različni, saj je večina izvoznih artiklov proizvedena v flamskem delu države. Največji delež BDP-ja zavzema storitveni sektor (70 %), industrijski sektor zavzema slabo tretjino (28 %), med vodilne industrije se uvrščajo proizvodnja jekla, predelava kovin, kemijska industrija in elektronika. Delež kmetijstva v BDP-ju znaša 2 odstotka (Predstavitev držav članic Evropske unije, 2003).

Belgija je v sedemdesetih, ne glede na visoko stopnjo nezaposlenosti in zelo slabe javne finance, dosegala visoko ekonomsko rast. Vpliv naftne krize na belgijsko gospodarstvo je bil zelo močan in je povzročil močne spremembe v cenah in stroških. To je privedlo do zmanjšane konkurenčnosti belgijskih podjetij v tujini. Z namenom povečanja te konkurenčnosti so se v osemdesetih letih pojavili veliki pritiski na profitabilnost podjetij ter na deflacijo belgijskega franka. Konec osemdesetih in v začetku devetdesetih se je gospodarska rast izboljšala predvsem kot posledica zunanjih elementov (znižanje cen nafte in povečanje povpraševanja po belgijskih proizvodih). Januarja 2002 je Belgija, skupaj z 11 državami, uvedla skupno evropsko valuto. Svetovna gospodarska upočasnitev leta 2001 je prizadela

belgijsko gospodarstvo. Kakšno bo stanje v prihodnosti, je v veliki meri odvisno od stanja gospodarstva v Evropi in ZDA (Cassiers, De Wille, Solar, 1996, str. 201-209).

Tako kot za prejšnje predstavljene države, tudi slika gibanja BDP p. c. za Belgijo kaže enakomerno rast te spremenljivke skozi obravnavano obdobje, saj je do rahlega padca rasti prišlo le v letu 1993. Raven BDP p. c. se je v obdobju 22-ih let povečala s 636995 na 913021 belgijskih frankov na prebivalca, na podlagi česar lahko sklepamo o povečanju ekonomske in socialne razvitosti omenjene države.

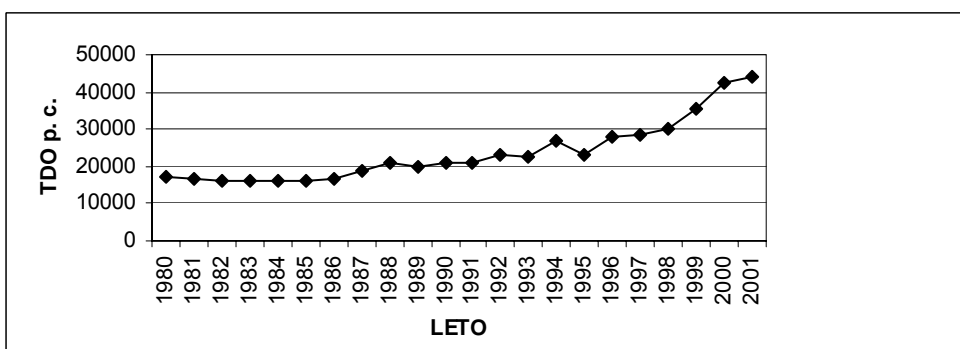
Slika 9: Gibanje BDP p. c. v belgijskih frankih v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Belgijo

Vir: Tabela 3 v prilogah.

Spodnja slika prikazuje dinamiko gibanja TDO p. c. Opazimo lahko stagnacijo vse do leta 1987 ter nato rahlo rast TDO p. c. Hitrejša rast TDO p. c. je opazna v drugi polovici 90-ih, najverjetneje kot posledica izboljšanja gospodarskega stanja države.

Slika 10: Gibanje TDO p. c. v belgijskih frankih v stalnih cenah iz leta 1995 v obdobju od leta 1980 do leta 2001 za Belgijo

Vir: Tabela 5 v prilogah.

Podobnost gibanja spremenljivk kaže na odvisnost TDO p. c. od BDP p. c. ter s tem potrjuje dejstvo, da je dohodek najpomembnejši dejavnik turističnega povpraševanja, kar naj bi veljalo za države Evropske unije z najnižjim BDP p. c. Ker je Belgija najrazvitejša med proučevanimi

državami, pa pričakujemo, da bodo na turistično povpraševanje vplivali tudi drugi dejavniki, vendar v manjši meri kot dohodek.

Belgija, v primerjavi z ostalimi proučevanimi državami, nameni največji odstotek BDP za TDO (glej sliko 1 v prilogah). Razlog je v večji ekonomski in socialni razvitosti Belgije v primerjavi z drugimi proučevanimi državami. Delež TDO v BDP se bo z razvojem še povečeval.

4. ANALIZA ODVISNOSTI TURISTIČNEGA POVPRASEVANJA OD IZBRANIH DEJAVNIKOV

Model smo analizirali s pomočjo programskega paketa SPSS za Windows. V model smo poleg TDO p. c. ter BDP p. c. vključili tudi druge spremenljivke, za katere smo predvidevali, da prav tako vplivajo na turistično povpraševanje v slabše razvitih državah Evropske unije. Vse spremenljivke so bile v model vključene po metodi "enter", kar pomeni, da so bile vključene istočasno. Za preverjanje statistične značilnosti določene spremenljivke ter za vključitev le-te v model smo uporabili določene statistične mere, ki smo jih bolj podrobno razložili v točki 2. 4.

Za analizo in interpretacijo podatkov je pomembno, da lahko tudi nekatere spremenljivke, katerih parametri niso statistično značilni pri stopnji značilnosti 0,05, vključimo v model, vendar le pod pogojem, da obstaja močna teoretična verjetnost o prisotnosti odvisnosti med odvisno in neodvisnimi spremenljivkami ter je prisoten pravi predznak (Witt, Witt, 1992, str. 15).

4.1. ITALIJA

Ocena determinacijskega koeficienta za Italijo znaša 0,980, kar pomeni, da je 98 odstotkov variance logaritma turističnih deviznih odlivov pojasnjene z vplivom vseh v model vključenih spremenljivk.

Z vrednostjo F-testa 207,681 in zanemarljivo stopnjo značilnosti smo zavrnili ničelno domnevo, da so vsi regresijski koeficienti enaki nič.

Tabela 3: Predstavitev rezultatov ocenjenega regresijskega modela za Italijo

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	t- statistika	Stopnja značilnosti
Konstanta	-84,549	-2,545	0,021
Ln BDP p. c.	4,340	2,805	0,012
Ln ure dela	6,125	2,054	0,053
Časovna spremenljivka	-0,010	-0,304	0,765
Neprava spremenljivka	0,134	2,309	0,034
n = 22	$R^2 = 0,980$	F = 207,681	P(F = 207,681) = 0,000

Vir: Lastni izračuni, 2003.

V zgornji tabeli lahko vidimo, da sta statistično značilna regresijska koeficienta za BDP p. c. in vojno na Balkanu. Stopnja značilnosti pri koeficientu za ure dela je na meji, koeficient časovne spremenljivke pa je statistično neznačilen.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za BDP p. c. znaša 4,34, kar pomeni da se bodo TDO p. c. v povprečju povečali za 4,34 odstotka, če se bo BDP p. c. povečal za 1 odstotek, pod pogojem, da se ostale v model vključene pojasnjevalne spremenljivke ne spremenijo.

Ocenjena vrednost statistično značilnega regresijskega koeficienta za ure dela je 6,125, kar pomeni, da se turistična potrošnja poveča v povprečju za 6,125 odstotka, če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za 1 odstotek, ob predpostavki, da bi bili ostali dejavniki nespremenjeni. Predznak omenjenega regresijskega koeficienta ni v skladu z ekonomsko teorijo, ki pravi, da se s podaljšanjem povprečnega tedenskega delovnega časa zmanjšala turistična potrošnja, saj imajo ljudje na razpolago manj prostega časa.

Z antilogaritmiranjem ocenjene vrednosti regresijskega koeficienta za nepravo spremenljivko dobimo vrednost 1,1434, ki pove, da so bili turistični devizni odlivi v času vojne na Balkanu v povprečju za 14,33 % višji kot v času, ko ni bilo vojne, pri čemer predpostavljamo, da je bil vpliv ostalih dejavnikov v obeh obdobjih enak.

Italija je med proučevanimi državami ena bolj ekonomsko razvitih, še posebej gospodarsko razvit je njen severni del. Glede na ekonomsko razvitost lahko sklepamo, da je raven turistične potrošnje severnega dela države visoka, medtem ko je za južni del značilna nižja raven turističnih deviznih odlivov. Že iz tabele, ki prikazuje vrednosti regresijskih koeficientov za posamezne proučevane spremenljivke, je razvidno, da sta na turistično povpraševanje v Italiji v obdobju od leta 1980 do leta 2001 v največji meri vplivala BDP p.c. in vojna na Balkanu, saj sta le regresijska koeficienta za omenjeni spremenljivki statistično značilna. Turistično povpraševanje pa je prav tako odvisno tudi od razpoložljivega prostega časa. Lahko rečemo, da je model primeren za proučevanje turističnega povpraševanja v Italiji, kar potrjuje tudi visoka vrednost determinacijskega koeficienta in F-testa.

Nenavadno visoka in tudi v neskladju s pričakovanji ekonomske teorije (ki je podlaga za naše proučevanje) je tudi ocenjena vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti, ki znaša 4,34. Tako visoko vrednost koeficienta lahko upravičimo z že prej omenjeno razliko v razvitosti med severnim in južnim delom Italije, ki se odraža v neenakomerni prerazdelitvi dohodka med prebivalci. Tako se z rastjo gospodarske razvitosti povečuje dohodek tako revnim kot tudi bogatim, vendar se s povečevanjem dohodka hitreje povečuje turistična potrošnja revnih kot bogatih, kar bi bil lahko razlog za tako visok koeficient dohodkovne elastičnosti.

Z modelom smo potrdili dejstvo, da na turistično povpraševanje v proučevanem obdobju vpliva tudi vojna na Balkanu, saj je koeficient pozitiven in statistično značilen. Glede na dejstvo, da so italijanski turisti eni najbolj številnih v Dalmaciji, ima vojna na Balkanu nedvomno velik vpliv na izbiro turistične destinacije ter posledično na višino turistične potrošnje. Zaradi vojne na Balkanu so se Italijani odločali za dražje in bolj oddaljene destinacije, kar je povečalo turistično potrošnjo.

Za analizo je zaradi pozitivnega predznaka ter še sprejemljive stopnje značilnosti, zanimiv tudi regresijski koeficient za ure dela. Pričakovati je, da se s povečanjem povprečnih tedenskih ur dela zmanjša prosti čas, kar posledično zmanjša turistično potrošnjo. Pozitiven predznak regresijskega koeficienta za ure dela pa odraža pozitiven vpliv povečanja povprečnih tedenskih ur dela na turistično potrošnjo, kar pomeni, da se s povečanjem delovnih ur poveča dohodek, kar pomeni tudi večjo turistično potrošnjo. To dejstvo pa samo še potrjuje odvisnost turističnega povpraševanja od dohodka.

4.2. GRČIJA

Ocena determinacijskega koeficienta za Grčijo kaže na nekoliko manjšo zanesljivost modela, saj je njena vrednost 0,858. To dejstvo pa potrjuje tudi nižja vrednost F-testa.

Tabela 4: Predstavitev rezultatov ocenjenega regresijskega modela za Grčijo

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	t- statistika	Stopnja značilnosti
Konstanta	-49,981	-1,152	0,265
Ln BDP p. c.	5,748	1,773	0,094
Ln ure dela	-6,677	-2,051	0,056
Časovna spremenljivka	0,031	0,726	0,478
Neprava spremenljivka	-0,133	-0,775	0,449
n = 22	$R^2 = 0,858$	F = 25,584	P(F = 25,584) = 0,000

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Kot je razvidno iz tabele 4 so vsi regresijski koeficienti statistično neznačilni, kar še dodatno potrjuje dejstvo, da model turističnega povpraševanja za Grčijo ni zanesljiv oziroma ni primeren za proučevanje turističnega povpraševanja v Grčiji.

Pojasnjevalni spremenljivki, ki odražata vpliv BDP p. c. ter prostega časa na turistično povpraševanje, imata predznaka v skladu s teorijo, kar omogoča uporabo enostranskega testa. Tako sta stopnji značilnosti manjši od 0,05, kar pomeni, da sta ocenjena regresijska koeficienta statistično značilna.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za BDP p. c. znaša 5,748, kar pomeni, da se TDO p. c. v povprečju povečajo za 5,748 odstotkov, če se BDP p. c. poveča za 1 odstotek, vendar le pod pogojem, da se ostale spremenljivke ne spremenijo.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za ure dela je - 6,677, kar pomeni, da se turistična potrošnja v povprečju zmanjša za 6,677 odstotka, če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za 1 odstotek, pri čemer predpostavljamo, da se ostali dejavniki ne spremenijo.

Regresijski koeficient za BDP p. c., pove tudi, kakšna je dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja. Omenjeni koeficient je izredno visok, kar ni v skladu s pričakovanji ekonomske teorije, vendar ima pravilen (pozitiven) predznak. Razloge za tako visoko vrednost dohodkovne elastičnosti gre iskati v neenakomerni prerazdelitvi dohodka med prebivalci, ki je posledica nizke ekonomske razvitosti države ter v neusklajenem gibanju BDP p. c. in TDO p. c. v zadnjih letih 90-ih let. Vedno večja ekonomska razvitost oziroma izboljšanje socialnega in ekonomskega stanja v državi omogoča, da tudi revnejšim ostane več dohodka, ki ga lahko namenijo za zadovoljitev potreb po rekreaciji, potovanjih itd. Torej povečanje dohodka bolj vpliva na nižje dohodkovne razrede, ki so bolj dohodkovno občutljivi. Razlog za tako visok koeficient dohodkovne elastičnosti pa je tudi v neenakomernem gibanju TDO p. c. in BDP p. c., saj se TDO p. c. povečujejo hitreje kot BDP p. c., kar je posledica rasti ekonomske razvitosti, ki omogoča, da se tudi revnejši sloji odločajo za potovanja. Turizem lahko glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti po Badouinu uvrstimo med luksuzne dobrine, saj je vrednost visoko nad 1.

Zaradi negativnega predznaka je zanimiv tudi regresijski koeficient, ki kaže vpliv prostega časa na turistično povpraševanje. Negativen predznak je v skladu s pričakovanji ekonomske teorije, ker naj bi se s povečanjem ur dela zmanjšala turistična potrošnja. Razlog je v tem, da se s povečevanjem ur dela zmanjšuje prosti čas in s tem posledično turistična potrošnja, saj ljudje nimajo zadosti časa za potovanja.

4.3. PORTUGALSKA

Vrednost ocenjenega determinacijskega koeficienta za Portugalsko je visoka, kar kaže na visoko odvisnost med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami ter na zanesljivost modela, vendar pa v spodnji tabeli lahko vidimo, da so vsi regresijski koeficienti, razen regresijskega koeficienta za ure dela statistično neznačilni, saj so stopnje značilnosti t-testov višje od 0,05. Ker je stopnja značilnosti koeficeinta časovne spremenljivke blizu še sprejemljivi stopnji značilnosti, bomo podali razlago tudi za omenjen koeficient.

Tabela 5: Predstavitev rezultatov ocenjenega regresijskega modela za Portugalsko

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	t- statistika	Stopnja značilnosti
Konstanta	13,075	1,123	0,277
Ln BDP p. c.	0,472	0,598	0,558
Ln ure dela	-2,847	-2,736	0,014
Časovna spremenljivka	0,0049	1,948	0,068
Neprava spremenljivka	0,06	0,847	0,409
n = 22	R ² = 0,942	F = 69,231	P(F = 69,231) = 0,000

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta pri časovni spremenljivki znaša 0,0049 in nam pove, za koliko se v povprečju spremeni logaritem turističnih deviznih odливov v vsakem letu, ob predpostavki, da je vpliv ostalih spremenljivk nespremenjen. Za boljšo predstavbo oceno koeficienta preračunamo po sledeči formuli (Gujarati, 2003, str. 179-180):

$$\beta_3 = 0,0049$$

$$e^{\beta_3} = e^{0,0049} = 1,005 \Rightarrow 0,5\%$$

Turistični devizni odličvi se na leto avtonomno povečajo v povprečju za 0,5 odstotka. Omenjeno zmanjšanje je rezultat dejavnikov, ki niso eksplicitno vključeni v model (modne muhe, navade, spremembe v okusih itd.)

Portugalska spada med slabše razvite države Evropske unije, saj je raven BDP p. c. nizka, ravno tako pa so nizki tudi TDO p. c. Kot smo že omenili pri analizi gibanja TDO p. c. in BDP p. c., lahko predpostavljamo veliko povezanost med TDO p. c. ter BDP p. c. Vendar pa rezultati analize kažejo, da vpliv dohodka na TDO ni tako velik ter da na turistično povpraševanje vplivajo drugi dejavniki.

Najmočnejši vpliv na turistično povpraševanje na Portugalskem ima prosti čas, saj je le regresijski koeficient za ure dela statistično značilen, obenem pa ima tudi pravilen predznak. Vrednost regresijskega koeficienta za ure dela je - 2,847, kar pomeni, da se turistična potrošnja v povprečju zmanjša za 2,847 %, če se povprečni tedenski delovni čas podaljša za en odstotek,

pri čemer so ostale pojasnjevalne spremenljivke nespremenjene. Ob povečanju povprečnih tedenskih ur dela se torej turistična potrošnja zmanjša, saj imajo ljudje na razpolago manj prostega časa in ne morejo uresničiti potrebe po potovanjih.

Nizek koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja pomeni, da se ob povečanju dohodka za odstotek turistična potrošnja poveča za manj kot odstotek. Predznak izjemno nizkega koeficienta dohodkovne elastičnosti je v skladu z ekonomsko teorijo, zato lahko sklepamo, da ima dohodek nedvomno pozitiven vpliv. Kolikšen je ta vpliv, pa na podlagi obravnavanega modela na moremo trditi, saj koeficient ni statistično značilen, kar kaže na nezanesljivo vrednost. Vrednost koeficienta je prenizka tako, da ni v skladu s teorijo. Če v model ne bi vključili časovne spremenljivke, bi bila vrednost omenjenega koeficienta 1,97, kar je v skladu s teorijo, obenem pa bi bil koeficient statistično značilen in s tem vrednost zanesljiva. Vendar bi z izključitvijo časovne spremenljivke zanemarili vpliv iracionalnih dejavnikov, ki niso neposredno vključeni v model. Z vključitvijo večjega števila spremenljivk v model se poveča zanesljivost in natančnost modela, prav tako pa ima model z večjim številom spremenljivk večje pojasnjevalne sposobnosti. Glede na podobnost v gibanju BDP p. c. ter TDO p. c., v kulturnih značilnostih ter geografski legi Portugalske s Španijo, lahko pričakujemo, da naj bi bila realna vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti zelo podobna vrednosti tega koeficienta za Španijo, ki prikazuje močno odvisnost TDO p. c. s BDP p. c. Kot smo že prej omenili, pa je lahko vpliv drugih v model vključenih spremenljivk povzročil tako nenavadno vrednost.

Glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti lahko turizem na Portugalskem po Badouinu uvrstimo med dobrine široke potrošnje. Ker pa je koeficient neznačilen in njegova vrednost ni zanesljiva, lahko rečemo, da opredelitev turizma kot dobrine široke potrošnje ni smiselna. Glede na stopnjo ekonomske razvitosti ter glede na dejstvo, da Portugalska sodi med države z najnižjim BDP p. c. v Evropski uniji, bi lahko turizem uvrstili med luksuzne dobrine. Razlog za tako opredelitev turizma je tudi podobnost Portugalske s Španijo.

Na podlagi statistično neznačilnega regresijskega koeficienta, ki kaže vpliv vojne na Balkanu na turistično povpraševanje, nismo potrdili vpliva vojne na odločitve o turistični potrošnji Portugalcev.

4.4. ŠPANIJA

Model za Španijo je med zanesljivejšimi, saj je determinacijski koeficient visok, ravno tako pa je visoka tudi vrednost F-testa. V tabeli 6 lahko vidimo, da sta statistično značilna regresijska koeficienta za BDP p. c. in vojno na Balkanu.

Tabela 6: Predstavitev rezultatov ocenjenega regresijskega modela za Španijo

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	t- statistika	Stopnja značilnosti
Konstanta	-35,921	-4,073	0,001
Ln BDP p. c.	3,314	5,520	0,000
Ln ure dela	-0,522	-0,589	0,563
Časovna spremenljivka	-0,03	-1,871	0,079
Neprava spremenljivka	0,084	2,341	0,032
n = 22	$R^2 = 0,972$	F = 148,511	P(F = 148,511) = 0,000

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Regresijski koeficient za dohodek, katerega vrednost je 3,314, prikazuje tudi dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja. Razlog za nenavadno visoko vrednost je lahko v slabši ekonomski razvitosti Španije ter njenem ekonomskem razvoju, saj povečanje dohodka vpliva predvsem na nižje dohodkovne razrede, ki so bolj dohodkovno občutljivi. S povečevanjem ekonomske razvitosti ter izboljšanjem socialnega stanja pride tudi do povečanja dohodka ljudi iz nižjih dohodkovnih razredov, ki tako lahko več dohodka namenijo turistični potrošnji. Glede na vrednost koeficienta dohodkovne elastičnosti, katerega vrednost je visoko nad 1, lahko turizem v Španiji uvrstimo med luksuzne dobrine.

Z antilogaritmiranjem vrednosti regresijskega koeficienta, ki kaže vpliv vojne na Balkanu na turistično povpraševanje Špancev dobimo vrednost 1,0876, kar pomeni, da so bili turistični devizni odlivi v času vojne na Balkanu v povprečju za 8,76 % višji kot v času, ko vojne ni bilo, pri čemer predpostavljamo, da je bil vpliv ostalih dejavnikov v obeh obdobjih enak.

Regresijski koeficient za vojno kaže na pozitiven vpliv vojne na turistično potrošnjo, vendar pa zaradi oddaljenosti Španije od kriznega žarišča ne moremo trditi, da je za porast turistične potrošnje v obdobju od leta 1991 do 1996 kriv psihološki vpliv. Možno je tudi, da je porast turistične potrošnje v tem času povzročil nek drug enkratni dogodek. Možno je namreč, da je v ozadju povečanja le večja gospodarska rast, ki je povzročila, da je Špancem ostalo po zadovoljitvi nujnih potreb na razpolago več dohodka, ki so ga namenili za turistično potrošnjo.

4.5. BELGIJA

Model turističnega povpraševanja za Belgijo slabše ponazarja povezanost med odvisno in pojasnjevalnimi spremenljivkami, saj je večina regresijskih koeficientov statistično neznačilnih. Od regresijskih koeficientov, ki so prikazani v tabeli 7, je namreč statistično značilen le koeficient za dohodek, blizu še sprejemljivi stopnji značilnosti je koeficient, ki kaže vpliv vojne na Balkanu, vpliv preostalih dveh dejavnikov pa je statistično neznačilen.

Tabela 7: Predstavitev rezultatov ocenjenega regresijskega modela za Belgijo

Spremenljivka	Ocena regresijskega koeficienta	t- statistika	Stopnja značilnosti
Konstanta	-17,726	-1,019	0,322
Ln BDP p. c.	2,535	2,245	0,038
Ln ure dela	-1,847	-0,690	0,500
Časovna spremenljivka	-0,003	-0,130	0,898
Neprava spremenljivka	-0,112	-1,992	0,062
n = 22	$R^2 = 0,927$	F = 54,289	P(F = 54,289) = 0,000

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Ocenjena vrednost regresijskega koeficienta za BDP p. c. znaša 2,535, kar pomeni, da se TDO p. c. v povprečju povečajo za 2,535 odstotka, če se BDP p. c. poveča za 1 odstotek, pod pogojem, da ostale spremenljivke ostanejo nespremenjene.

Pregled rezultatov za Belgijo nam pokaže, da na turistično povpraševanje vpliva predvsem dohodek. Regresijski koeficient za BDP p. c. je tudi koeficient dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja in kaže visoko odzivnost turističnega povpraševanja na spremembe v dohodku. Koeficient v primerjavi s koeficienti drugih proučevanih držav ni tako visok, vendar je še vedno nad pričakovanji ekonomske teorije. Razlog za visok koeficient dohodkovne elastičnosti je v ravni TDO p. c., ki je bila v 80-ih letih nizka ter se je kasneje zelo povečala. Na podlagi vrednosti koeficienta dohodkovne elastičnosti lahko turizem v Belgiji uvrstimo med luksuzne dobrine, česar pa zaradi ekonomske razvitosti in življenjskega standarda ne moremo trditi. Belgija ima med proučevanimi državami najvišjo raven ekonomske in socialne razvitosti, zato lahko predvidevamo, da je turizem v tej državi komfortna dobrina.

Za analizo je zanimiv tudi regresijski koeficient za ure dela, saj je predznak negativen in s tem vpliv prostega časa na turistično povpraševanje v skladu s pričakovanji ekonomske teorije. To pomeni, da se ob podaljšanju povprečnega tedenskega delovnega časa zmanjša turistična potrošnja.

5. SPREMINJANJE KOEFICIENTA DOHODKOVNE ELASTIČNOSTI V OBDOBJU 1980 – 2001

Osnovna zakonitost razvoja turističnega povpraševanja, ki je posledica rasti dohodka, pravi, da z ekonomskim razvojem dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja pada in se umiri pod 1 (Planina, Mihalič, 2002, str. 134).

Zakonitost pravi, da gospodarska rast vpliva na dohodkovno elastičnost turističnega povpraševanja, saj višja gospodarska rast pomeni tudi višji BDP države ter tudi višje dohodke

prebivalcev. Ker se poveča dohodek, se zmanjša delež izdatkov za nujne potrebe ter se poveča delež izdatkov za ostale potrebe, vključno s potrebo po potovanju. To nam pove, da se z rastjo dohodka na prebivalca dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja v nerazvitih najprej državah povečuje, v razvitih državah pa zmanjšuje.

Glede na to, da proučevane države spadajo med slabše razvite države Evropske unije, ne pa med nerazvite države, lahko predvidevamo, da se bodo z ekonomskim razvojem koeficienti dohodkovne elastičnosti v teh državah zmanjševali. Da bi potrdili to osnovno zakonitost, smo proučevano obdobje prepolovili ter vključili novo spremenljivko, s pomočjo katere bomo ugotovili, ali je v drugem obdobju res prišlo do znižanja koeficienta dohodkovne elastičnosti. Nova spremenljivka je produkt neprave spremenljivke, ki ima v drugi polovici proučevanega obdobja vrednost 1 in naravnega logaritma BDP p. c.

Ker so koeficienti dohodkovne elastičnosti za obdobje od leta 1980 do leta 2001 izredno visoki, lahko pričakujemo, da se bo vrednost v drugem obdobju znižala, vendar ne tako drastično, da bi se vrednosti koeficientov umirile pod 1.

Tabela 8: Vrednosti regresijskih koeficientov nove spremenljivke, vrednosti t-testov ter stopnje značilnosti

Država	Regresijski koeficient	Vrednosti t-testa	Stopnja značilnosti
Grčija	-0,04	-1,724	0,104
Italija	-0,0003	-0,037	0,971
Portugalska	0,016	0,903	0,359
Španija	-0,003	-0,385	0,706
Belgija	0,013	1,413	0,177

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Zgornja tabela prikazuje spremembe vrednosti koeficientov dohodkovne elastičnosti ter stopnje značilnosti. Vrednosti koeficientov so, z izjemo koeficientov za Portugalsko in Belgijo, negativne, vendar so izjemno nizke ter pri vseh državah tudi statistično neznačilne. Vse to nakazuje na dejstvo, da z vpeljavo nove spremenljivke nismo potrdili osnovne zakonitosti o padanju dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja. Tako ne moremo trditi, da ekonomski razvoj pripelje do zmanjšanja dohodkovne elastičnosti turističnega povpraševanja v proučevanih državah. Razlog za statistično neznačilne koeficiente je lahko v prezahtevnosti uporabljenega modela turističnega povpraševanja, saj so v model poleg dohodka vključeni še drugi dejavniki. Verjetno bi bili rezultati ter s tem tudi ugotovitve drugačne, če bi uporabili preprostejši model, ki bi vključeval samo eno pojasnjevalno spremenljivko, in sicer dohodek.

SKLEP

V diplomskem delu smo se osredotočili na emitivni turizem v državah Evropske unije z najnižjim BDP p. c. Tako smo s pomočjo regresijske analize ugotavljali vpliv različnih dejavnikov na turistično povpraševanje, in sicer dohodka, prostega časa, vojne na Balkanu ter časovne spremenljivke, ki vključuje vpliv dejavnikov, ki niso neposredno vključeni v model.

Pri proučevanju dejavnikov turističnega povpraševanja je največji poudarek na dohodku. Že iz gibanja TDO p. c. in BDP p. c. je razvidno, da obstaja povezanost med dohodkom in turistično potrošnjo, saj se obe spremenljivki gibljeta v enaki smeri. Raven TDO p. c. BDP p. c. je v obdobju proučevanja nizka, kar je v skladu s pričakovanji, saj smo proučevali države z najnižjim BDP p. c. Regresijski koeficienti za dohodek imajo pri vseh državah pozitiven predznak, vendar so le pri Italiji, Španiji in Belgiji statistično značilni. Statistično neznačilna regresijska koeficienta za dohodek za Grčijo in Portugalsko sta posledica neenakomerne porazdelitve dohodka med prebivalci ter neenakomernega gibanja TDO na prebivalca.

Odvisnost med odvisno in ostalimi pojasnjevalnimi spremenljivkami, vključenimi v model, potrjujejo visoki determinacijski ter korelacijski koeficienti, ki so pri vseh državah, razen pri Grčiji, višji od 0,92.

Prosti čas, izražen preko ur dela, je statistično značilen le v primeru Portugalske, za nekatere države pa je možno analizirati predznake. Z modelom nam je uspelo potrditi vpliv vojne na Balkanu na turistično povpraševanje Italijanov, saj je koeficient statistično značilen. Prav tako je statistično značilen regresijski koeficient za vojno na Balkanu za Španijo, vendar pa zaradi oddaljenosti ne moremo trditi, da vojna vpliva na odločitve o turistični potrošnji. Regresijski koeficient časovne spremenljivke pa je statistično neznačilen pri vseh državah, zato lahko sklepamo, da dejavniki, ki niso neposredno vključeni v model, nimajo vpliva na turistično potrošnjo.

Na podlagi izračunanih koeficientov dohodkovne elastičnosti smo uvrstili turizem v proučevanih državah med luksuzne, komfortne ter dobrine široke potrošnje, pri čemer smo upoštevali kriterije Badouinove klasifikacije dobrin. Za vse obravnavane države, razen za Belgijo, kjer je turizem komfortna dobrina, lahko rečemo, da je turizem luksuzna dobrina, saj so izračunani koeficienti izredno visoki. Razlog za tako visoke koeficiente je v neenakomerni prerazdelitvi dohodka med prebivalci, v hitrejši rasti TDO p. c. kot BDP p. c. ter v odvisnosti med neodvisnimi spremenljivkami.

Z uvedbo nove neprave spremenljivke pa nam ni uspelo potrditi osnovne zakonitosti padanja dohodkovne elastičnosti, saj so vsi regresijski koeficienti statistično neznačilni, hkrati pa so spremembe koeficientov izjemno majhne.

Z regresijsko analizo smo torej poskušali kvantificirati vpliv različnih dejavnikov na turistično povpraševanje, vendar pa rezultati analize niso bili vedno v skladu z našimi pričakovanji. Razlogi za take rezultate so lahko v relativno kratkem časovnem obdobju proučevanja, v manjši relevantnosti nekaterih podatkov ter v tem, da v model nismo vključili nekaterih predlaganih spremenljivk. Da bi dobili model, ki bolje odraža realnost, bi torej morali podaljšati obdobje proučevanja, izbrati druge dejavnike oziroma poiskati podatke, ki bolje odražajo realnost.

LITERATURA

1. Arh F., Pfajfar L., Bedekovič S.: Statistika 1. Zbirka rešenih izpitnih nalog. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998. 106 str.
2. Bizjak Barbara: Analiza povpraševanja tujih turistov v SR Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1985. 69 str.
3. Bunc Mirko: Tržna ekonomika in marketing turizma. Ljubljana: DZS, 1974. 231 str.
4. Cassiers Isabelle, De Ville, Solar Peter M.: Economic growth in postwar Belgium. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945. Cambridge: University of Cambridge, 1996, str. 173-209.
5. Cesar das Neves J.L.: Portuguese postwar growth: a global approach. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945. Cambridge: University of Cambridge, 1996, str. 329-354.
6. Cicvarić Ante: Ekonomika turizma. Zagreb: "Zagreb" poduzeće za grafičku djelatnost, Samobor, 1990. 484 str.
7. Čebulj Miha: Elastičnost turističnega povpraševanja glede na ceno in dohodek. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1981. 87 str.
8. Črnigoj Marija: Dohodek kot faktor razvoja domačega turizma v Jugoslaviji v letih 1968-1982. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1990. 65 str.
9. Debeljak Zoran: Analiza izbranih dejavnikov emitivnega turizma v Evropi v letih 1967-1987. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1990. 65 str.
10. Dolenc Maruša: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja po Avstriji iz izbranih evropskih držav za razdobje 1975-1998. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 36 str.
11. Feguš Barbara: Analiza povpraševanja domačih turistov usmerjenega v Slovenijo v letih 1965-1982. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1984. 47 str.
12. Gujarati N. Damodar: Basic Econometrics. New York: McGraw-Hill, 2003. 1002 str.
13. Hajdinjak Marjeta: Elastičnost turističnega povpraševanja glede na dohodek. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 61 str.
14. Hrast Aleš: Prikaz razvoja turističnega prometa ZR Nemčije v Jugoslavijo in Slovenijo in analiza izbranih razvojnih faktorjev. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1984. 59 str.
15. Hrovatin Nevenka: Ocenjevanje funkcije povpraševanja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 86 str.
16. Kaspar Claude: Die Tourismuslehre im Grundriss (četrta izdaja). Bern, Stuttgart: Institut für Tourismus und Verkehrswirtschaft an der Hochschule St. Gallen, 1991. 184 str.
17. Klun Nevenka: Izbrani dejavniki povpraševanja tujih turistov po Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001. 44 str.
18. Košmelj B., Rovan J.: Statistični obrazci in tabele. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 76 str.

19. Kovač Marija: Analiza razvoja turizma v odvisnost od stopnje ekonomska razvitosti. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 56 str.
20. Levičnik Mira: Razvoj in vloga meddržavnega turizma v izbranih evropskih državah v letih 1974-1992. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 55 str.
21. Loborec Vesna: Tendenca razvoja turističnega povpraševanja v Evropi. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1989. 44 str.
22. Merčun Katarina: Razvoj tujskega turizma v Avstriji in Švici v letih 1964 do 1984. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1986. 58 str.
23. Mezek Maša: Vpliv dohodka na razvoj emitivnega turizma v državah zahodne Evrope od leta 1978 do 1994. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 48 str.
24. Pavlič Iris: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja na primeru držav OECD. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 56 str.
25. Planina J., Mihalič T.: Ekonomika turizma. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2002. 281 str.
26. Prados de la Escosura L., Sanz J.C.: Growth and macroeconomic performance in Spain 1939-93. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945. Cambridge: University of Cambridge, 1996, str. 355-376.
27. Prašnikar Janez: Uvod v mikroekonomijo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 514 str.
28. Ristić Sandra: Analiza meddržavnih turističnih tokov v Evropi. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 59 str.
29. Rogelj Roman: Statistika 2. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 267 str.
30. Rossi N., Toniolo G.: Italy. Crafts N., Toniolo G. ed.: Economic growth in Europe since 1945. Cambridge: University of Cambridge, 1996, str. 427-449.
31. Senjur Marjan: Makroekonomija. Maribor: MER Evrocenter, 2001. 424 str.
32. Šuligoj Marjetka: Analiza turističnega prometa iz ZR Nemčije v sredozemsko območje. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1992. 55 str.
33. Witt Stephen F., Witt Christine A.: Demand elasticities. Moutinho Luiz, ed. Tourism marketing and management handbook. New York: Prentice Hall, 1994, str. 521-529.
34. Witt Stephen F., Witt Christine A.: Modeling and Forecasting Demand in Tourism. London: Academic Press, 1992. 195 str.
35. Zalar Katarina: Vpliv narodnega dohodka na razvoj tujskega turizma v Jugoslaviji v letih 1966-1979. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta Borisa Kidriča, 1981. 59 str.
36. Žvikart Polona: Dohodkovna elastičnost turističnega povpraševanja iz skandinavskih držav. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1998, 52 str.

VIRI

1. International Financial Statistics Yearbook 2001. Washington: International Monetary Fund, 2001.
2. International Financial Statistics September 2003. Washington: International Monetary Fund, 2003.
3. Podatkovna baza Euromonitor. [<http://www.euromonitor.com/womdas/>], 2003.
4. Podatkovna baza Svetovne turistične organizacije, letnik 2003
5. Predstavitev držav članic Evropske unije. [http://evropska-unija.si/pages/evropska_unija/clanice/], 2003.
6. Tourism Policy and International Tourism in OECD Member Countries. Paris: The Organisation for Economic Cooperation and Development, letniki 1975 do 1995.

PRILOGE

Tabela 1: Bruto domači proizvod na prebivalca v tekočih cenah za proučevane države v letu 2001

DRŽAVA	BDP P.C. V EVRIH
Avstrija	26128
Belgija	24732
Danska	33303
Finska	26163
Francija	24775
Grčija	11954
Irska	29649
Italija	21212
Luksemburg	50228
Nemčija	25151
Nizozemska	26858
Portugalska	12269
Španija	15949
Švedska	27641
Velika Britanija	27142

Vir: International Financial Statistics Yearbook, september 2003.

Tabela 2: Bruto domači proizvod v stalnih cenah iz leta 1995 v milijonih nacionalnih valut za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA (trilijoni)	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	22006,04	452796,32	10616,96	50868,06	1347,89
1981	22033,28	412779,69	10774,95	50794,97	1355,04
1982	22114,98	402777,04	11011,93	51598,92	1360,40
1983	22196,69	419010,85	10996,13	52695,22	1377,20
1984	22795,86	415258,04	10790,75	53499,17	1415,20
1985	23503,98	429052,44	11090,93	54887,81	1457,30
1986	23885,27	603871,99	11549,10	56641,88	1494,10
1987	23776,33	757197,61	12291,66	59857,67	1538,70
1988	24838,50	836316,28	13208,00	62927,30	1599,50
1989	25737,26	870862,02	13922,00	65923,84	1645,40
1990	25573,85	1112684,18	14584,00	68408,77	1677,90
1991	26472,61	1159999,12	14925,00	69943,58	1701,20
1992	26581,55	1241533,18	15214,00	70382,09	1714,10
1993	26336,44	998865,53	15000,00	69578,15	1699,00
1994	26717,73	1027818,11	15353,00	71186,05	1736,50
1995	27235,20	1103393,30	15802,00	73086,29	1787,30
1996	27877,50	1229430,04	16306,00	74840,36	1806,80
1997	28857,50	1170225,00	16871,00	77471,46	1843,40
1998	29738,20	1200878,54	17460,00	80468,00	1876,80
1999	30737,30	1178719,47	18724,07	83464,54	1907,19
2000	32011,10	1070226,62	19340,31	87557,37	1962,59
2001	33553,76	1089415,11	19956,54	90261,56	2003,70

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001.

Tabela 3: Bruto domači proizvod na prebivalca v stalnih cenah iz leta 1995 v nacionalnih valutah za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA (trilijoni)	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	2282784,23	23886053,52	1086689,87	1355036,23	636995,94
1981	2264468,65	23978764,82	1092794,12	1345562,12	627907,61
1982	2258935,65	24018361,58	1116828,60	1358939,16	636349,90
1983	2253471,07	24229415,90	1112968,62	1380901,99	638001,01
1984	2302612,12	24828070,18	1089974,75	1395751,89	652031,44
1985	2366966,77	25504025,20	1119165,49	1428997,92	657809,33
1986	2395714,14	26097816,59	1153756,24	1470453,79	669574,04
1987	2377633,00	26834670,39	1230396,40	1550315,20	686828,77
1988	2473954,18	27846448,47	1324774,32	1625188,53	716363,64
1989	2550769,08	28595759,47	1400603,62	1699506,06	739537,22
1990	2517111,22	29099895,94	1473131,31	1760843,50	757472,42
1991	2582693,66	29977092,51	1512158,05	1797111,51	771442,89
1992	2575731,59	30145972,56	1541438,70	1804206,36	777335,98
1993	2537229,29	29780893,95	1518218,62	1779947,56	763988,10
1994	2561623,20	30358391,61	1550808,08	1818289,91	783695,65
1995	2606239,23	31191972,08	1592943,55	1863970,67	802169,63
1996	2660066,79	31488323,46	1642094,66	1905789,66	810039,37
1997	2748333,33	32047983,31	1697283,70	1970281,28	835952,85
1998	2826825,10	32634324,47	1751253,76	2043891,29	853868,76
1999	2902483,47	33151225,45	1893232,56	2117314,56	875253,18
2000	2936798,17	34114201,29	1932098,90	2218327,08	909248,78
2001	3064270,32	34834840,06	1989684,95	2207963,80	913021,42

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001.

Tabela 4: Turistični devizni odlivi v milijonih v stalnih cenah iz leta 1995 za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA (trilijoni)	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	103817,95	5670676,39	123028,81	282433,7	171162,48
1981	148355,81	5514971,43	109373,02	264370,9	166106,73
1982	133024,14	5852943,75	116839,82	276232,2	158578,91
1983	229336,12	6015768,70	121380,96	286219,7	160843,15
1984	228814,85	7185547,76	124515,63	268469,2	160758,05
1985	259327,35	6433103,94	125917,14	319220,1	161011,77
1986	299351,17	6818617,58	112363,26	354340,6	165670,61
1987	260600,15	9186108,75	123050,79	378047,8	183409,18
1988	282566,67	11298955,20	143144,31	425502,4	208276,16
1989	312581,89	12784876,75	152744,06	509232,4	197670,54
1990	336139,88	21381594,03	182826,70	564596,6	209427,12
1991	301801,06	17060813,22	195181,42	573714,5	211017,13
1992	320220,00	17873281,36	187455,30	645494,8	232102,26
1993	286705,42	23988661,74	338969,27	657116,8	227228,79
1994	305616,50	20471721,43	296062,00	580072,1	274114,57
1995	305791,20	20235824,70	325642,05	556242,1	235692,60
1996	329687,53	22695135,90	342439,73	603721,5	285358,27
1997	336623,23	26339594,81	357407,26	621095,4	288809,61
1998	430307,36	27686665,40	378994,46	763800,6	306346,84
1999	982464,02	27324390,20	372341,14	733325,1	361877,41
2000	1227323,70	32369208,58	430546,78	822352,2	436647,68
2001	983656,05	27862742,87	436492,17	918690,6	455225,39

Vir: Podatkovna baza Euromonitor, 2003.

Tabela 5: Turistični devizni odlivi na prebivalca v stalnih cenah iz leta 1995 v nacionalnih valutah za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA (trilijoni)	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	10769,50	100490,46	12592,51	7523,539	17376,90
1981	15247,26	97592,84	11092,60	7003,203	16863,63
1982	13587,76	103335,87	11849,88	7275,012	16083,05
1983	23282,85	105836,89	12285,52	7500,516	16312,69
1984	23112,61	126062,24	12577,34	7004,153	16304,06
1985	26115,54	112584,95	12706,07	8310,858	16329,79
1986	30025,19	119102,49	11225,10	9198,872	16802,29
1987	26060,02	160204,20	12317,40	9791,447	18582,49
1988	28144,09	196708,83	14357,50	10989,21	21038,00
1989	30979,37	222191,11	15366,61	13127,93	19886,37
1990	33084,63	370821,96	18467,34	14532,73	21005,73
1991	29444,01	300631,07	19775,22	14740,87	21144,00
1992	31029,07	314338,40	18992,43	16546,91	23071,80
1993	27620,95	420484,87	34308,63	16810,36	22542,54
1994	29301,68	357897,23	29905,25	14816,66	27086,42
1995	29262,32	353155,75	32826,82	14186,23	23243,85
1996	31458,73	395523,46	34485,37	15373,6	28086,44
1997	32059,35	457920,63	35956,46	15795,92	28370,30
1998	40903,74	481423,50	38013,49	19400,57	30004,59
1999	92772,81	474958,98	37648,25	18602,87	35374,14
2000	112598,50	562649,20	43011,67	20834,87	42599,77
2001	89831,60	484400,95	43518,66	22472,86	44325,74

Vir: Podatkovna baza Euromonitor, 2003.

Tabela 6: Število prebivalcev (v milijonih) za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	9,64	56,43	9,77	37,54	9,85
1981	9,73	56,51	9,86	37,75	9,85
1982	9,79	56,64	9,86	37,97	9,86
1983	9,85	56,84	9,88	38,16	9,86
1984	9,90	57,00	9,90	38,33	9,86
1985	9,93	57,14	9,91	38,41	9,86
1986	9,97	57,25	10,01	38,52	9,86
1987	10,00	57,34	9,99	38,61	9,87
1988	10,04	57,44	9,97	38,72	9,90
1989	10,09	57,54	9,94	38,79	9,94
1990	10,16	57,66	9,90	38,85	9,97
1991	10,25	56,75	9,87	38,92	9,98
1992	10,32	56,86	9,87	39,01	10,06
1993	10,38	57,05	9,88	39,09	10,08
1994	10,43	57,20	9,90	39,15	10,12
1995	10,45	57,30	9,92	39,21	10,14
1996	10,48	57,38	9,93	39,27	10,16
1997	10,50	57,52	9,94	39,32	10,18
1998	10,52	57,51	9,97	39,37	10,21
1999	10,59	57,53	9,89	39,42	10,23
2000	10,90	57,53	10,01	39,47	10,25
2001	10,95	57,52	10,03	40,88	10,27

Vir: International Financial Statistics Yearbook, 2001.

Tabela 7: Letne stopnje rasti bruto domačega proizvoda na prebivalca za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	-	-	-	-	-
1981	-0,80	0,39	0,56	-0,70	-1,43
1982	-0,24	0,17	2,20	0,99	1,34
1983	-0,24	0,88	-0,35	1,62	0,26
1984	2,18	2,47	-2,07	1,08	2,20
1985	2,79	2,72	2,68	2,38	0,89
1986	1,21	2,33	3,09	2,90	1,79
1987	-0,75	2,82	6,64	5,43	2,58
1988	4,05	3,77	7,67	4,83	4,30
1989	3,10	2,69	5,72	4,57	3,23
1990	-1,32	1,76	5,18	3,61	2,43
1991	2,61	3,01	2,65	2,06	1,84
1992	-0,27	0,56	1,94	0,39	0,76
1993	-1,49	-1,21	-1,51	-1,34	-1,72
1994	0,96	1,94	2,15	2,15	2,58
1995	1,74	2,75	2,72	2,51	2,36
1996	2,07	0,95	3,09	2,24	0,98
1997	3,32	1,78	3,36	3,38	3,20
1998	2,86	1,83	3,18	3,74	2,14
1999	2,68	1,58	8,11	3,59	2,50
2000	1,18	2,90	2,05	4,77	3,88
2001	4,34	2,11	2,98	-0,47	0,41

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Tabela 8: Letne stopnje rasti turističnih deviznih odlivov na prebivalca za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA	PORTUGALSKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	-	-	-	-	-
1981	41,58	-2,88	-11,91	-6,92	-2,95
1982	-10,88	5,88	6,83	3,88	-4,63
1983	71,35	2,42	3,68	3,10	1,43
1984	-0,73	19,11	2,38	-6,62	-0,05
1985	12,99	-10,69	1,02	18,66	0,16
1986	14,97	5,79	-11,66	10,68	2,89
1987	-13,21	34,51	9,73	6,44	10,59
1988	8,00	22,79	16,56	12,23	13,21
1989	10,07	12,95	7,03	19,46	-5,47
1990	6,80	66,89	20,18	10,70	5,63
1991	-11,00	-18,93	7,08	1,43	0,66
1992	5,38	4,56	-3,96	12,25	9,12
1993	-10,98	33,77	80,64	1,59	-2,29
1994	6,08	-14,88	-12,83	-11,86	20,16
1995	-0,13	-1,32	9,77	-4,25	-14,19
1996	7,51	12,00	5,05	8,37	20,83
1997	1,91	15,78	4,27	2,75	1,01
1998	27,59	5,13	5,72	22,82	5,76
1999	126,81	-1,34	-0,96	-4,11	17,90
2000	21,37	18,46	14,25	12,00	20,43
2001	-20,22	-13,91	1,18	7,86	4,05

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Tabela 9: Povprečne tedenske ure dela v proizvodni panogi za proučevane države za obdobje od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA	PORTUGAL SKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	40,70	38,50	39,00	38,50	33,40
1981	39,50	38,50	38,90	37,80	33,80
1982	38,60	38,50	38,80	38,00	33,60
1983	38,50	38,50	38,60	37,40	33,50
1984	38,20	39,00	39,50	36,50	33,70
1985	39,30	39,00	40,80	36,30	33,10
1986	39,10	38,50	39,80	36,70	33,00
1987	39,20	38,50	40,30	35,40	33,00
1988	41,10	39,00	40,90	35,80	33,40
1989	41,10	39,00	41,00	36,80	33,60
1990	41,10	39,00	40,70	36,70	33,40
1991	41,10	39,50	39,30	36,60	32,70
1992	41,10	39,00	38,00	36,30	32,30
1993	42,00	40,40	38,30	36,20	32,40
1994	42,00	40,50	38,60	36,50	33,00
1995	42,00	40,70	37,02	36,70	32,90
1996	42,00	40,50	36,28	37,10	32,70
1997	42,00	40,50	36,54	37,10	33,10
1998	42,00	40,50	38,50	37,10	32,90
1999	42,00	40,60	36,76	36,30	32,80
2000	43,00	40,50	37,22	36,10	32,60
2001	42,38	40,87	36,80	36,67	32,50

Vir: Podatkovna baza Euromonitor, 2003.

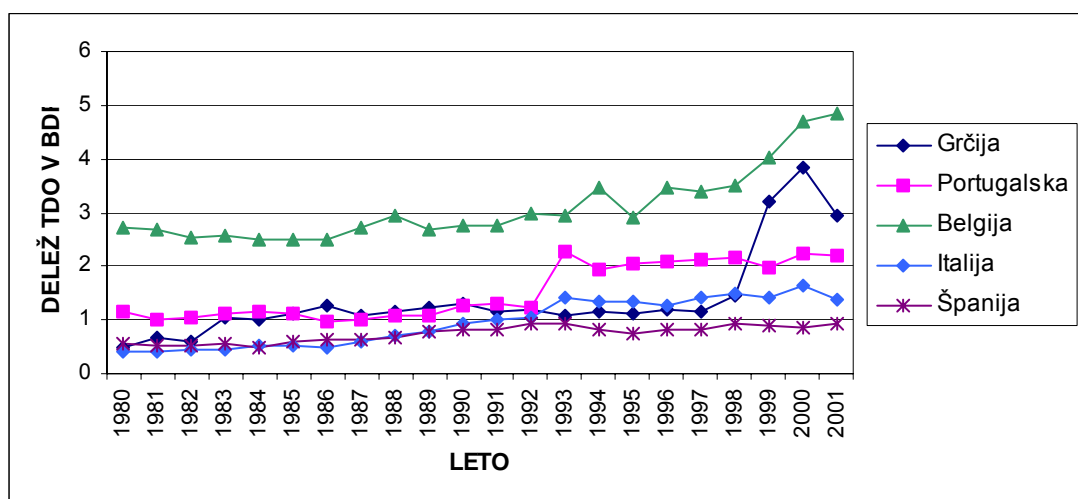

Tabela 10: Delež TDO v BDP za proučevane države v obdobju od leta 1980 do leta 2001

LETO	GRČIJA	ITALIJA	PORTUGAL SKA	ŠPANIJA	BELGIJA
1980	0,47	0,42	1,16	0,56	2,73
1981	0,67	0,41	1,02	0,52	2,69
1982	0,60	0,43	1,06	0,54	2,53
1983	1,03	0,44	1,10	0,54	2,56
1984	1,00	0,51	1,15	0,50	2,50
1985	1,10	0,54	1,14	0,58	2,48
1986	1,25	0,48	0,97	0,63	2,51
1987	1,10	0,60	1,00	0,63	2,71
1988	1,14	0,71	1,08	0,68	2,94
1989	1,21	0,78	1,10	0,77	2,69
1990	1,31	0,93	1,25	0,83	2,77
1991	1,14	1,00	1,31	0,82	2,74
1992	1,20	1,04	1,23	0,92	2,97
1993	1,09	1,41	2,26	0,94	2,95
1994	1,14	1,36	1,93	0,81	3,46
1995	1,12	1,35	2,06	0,76	2,90
1996	1,18	1,26	2,10	0,81	3,47
1997	1,17	1,43	2,12	0,80	3,39
1998	1,45	1,48	2,17	0,95	3,51
1999	3,20	1,43	1,99	0,88	4,04
2000	3,83	1,65	2,23	0,84	4,69
2001	2,93	1,39	2,19	0,94	4,85

Vir: Lastni izračuni, 2003.

Slika 1: Delež TDO v BDP za proučevane države v obdobju od leta 1980 do leta 2001

Vir: Tabela 10 v prilogah.